

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

Факультет міжнародної економіки та менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА	«Міжнародна економіка»

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему «Механізми експансії транснаціональних банків в умовах фінансового
глобалізму»**

здобувача Щербакова Олега Костянтиновича

Науковий керівник: к.е.н, доцент Загарій Віта Клавдіївна

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет Міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА	«Міжнародна економіка»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми
«Міжнародна економіка»

(підпис)

Цимбал Л.І.
(ініціали, прізвище)

_____ 20__р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародної
економіки

(підпис)

Столярчук Я.М.
(ініціали, прізвище)

_____ 20__р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Щербакову Олегу
Костянтиновичу заочної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему «Механізми експансії транснаціональних банків в умовах фінансового глобалізму»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «02» червня 2022 р .№ 519-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах

звітів Світового банку та Державної служби статистики України

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	Теоретичні аспекти транснаціональної банківської системи
Розділ 2	Аналіз діяльності сучасних транснаціональних банків в контексті глобального середовища
Розділ 3	Напрями удосконалення діяльності транснаціональних банків в умовах глобальної конкуренції

Об'єкт дослідження:	Українські банки та ТНБ
Предмет дослідження:	Економічні відносини при взаємодії транснаціоналізації банківської сфери та процесів експансії вітчизняних банків
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	Виявити можливості підвищення міжнародної конкурентоспроможності українських банків шляхом експансії та розвитку національної банківської системи за умов транснаціоналізації банківської сфери

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1

Розкрити концептуальний зміст транснаціонального банку;
дослідити переваги транснаціональної банківської системи;
дослідити транснаціональних банків в глобалізаційних умовах;

У розділі 2

Виявити сучасний стан та основні тенденції розвитку банківської системи;
охарактеризувати конкурентоспроможність українських банків на міжнародному ринку;
виділити стратегію експансії та реорганізації транснаціональних банків;

У розділі 3

Виділити перспективи експансії транснаціональних банків у посткризовий період;
запропонувати інструментарій вирішення проблеми державного регулювання участі ТНБ у банківській системі України;
виявити напрями підвищення ефективності діяльності українських банків в умовах конкуренції з боку транснаціональних банків

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)
«29» червня 2022

Загарій В.К.

(ініціали, прізвище)

**Завдання одержав
здобувач**

(підпис)
«29» червня 2022

Щербаков О.К.

(ініціали, прізвище)

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 88 сторінок, 2 таблиці, 22 рисунки, перелік джерел посилання з 50 найменувань.

«Механізми експансії транснаціональних банків в умовах фінансового глобалізму»

Об'єктом дослідження є українські банки та ТНБ.
Предметом дослідження є економічні відносини при взаємодії транснаціоналізації банківської сфери та процесів експансії вітчизняних банків

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – виявити можливості підвищення міжнародної конкурентоспроможності українських банків шляхом експансії та розвитку національної банківської системи за умов транснаціоналізації банківської сфери

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- розкрити концептуальний зміст транснаціонального банку;
- дослідити переваги транснаціональної банківської системи;
- дослідити транснаціональних банків в глобалізаційних умовах;
- виявити сучасний стан та основні тенденції розвитку банківської системи;
- охарактеризувати конкурентоспроможність українських банків на міжнародному ринку;
- виділити стратегію експансії та реорганізації транснаціональних банків;
- виділити стратегію експансії та реорганізації транснаціональних банків
- виділити перспективи експансії транснаціональних банків у посткризовий період;
- запропонувати інструментарій вирішення проблеми державного регулювання участі ТНБ у банківській системі України;
- виявити напрями підвищення ефективності діяльності українських банків в умовах конкуренції з боку транснаціональних банків;

Практичне значення отриманих результатів. Теоретичне та практичне значення кваліфікаційної магістерської роботи полягає у можливості реалізації запропонованих заходів для підвищення ефективності українських банків в умовах конкуренції з ТНБ.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2022-2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: транснаціональний банк, банківська система, експансія, глобалізація, фінанси.

В і д г у к

на кваліфікаційну магістерську роботу здобувача факультету
Міжнародної економіки і менеджменту освітньо-професійної програми

«Міжнародна економіка»

Щербакова Олега Костянтиновича

**на тему «Механізми експансії транснаціональних банків в умовах фінансового
глобалізму»**

1. Актуальність теми: Глобалізація економіки передбачає динамічний розвиток процесів транснаціоналізації виробництва та фінансового сектору. Розвиток банківської системи в умовах транснаціоналізації стає доміантним фактором економічних відносин. Залучення до процесів транснаціоналізації найбільших українських банків на світових ринках капіталу стає все більш відчутною. Тому тема є досить актуальною.

2. Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи: В роботі проаналізовано сучасний стан конкурентоспроможності українських банків на міжнародному ринку банківських послуг, проаналізовано стратегії експансії та реорганізації транснаціональних банків, визначено ключові перспективи експансії транснаціональних банків у посткризовий період, запропоновано напрями підвищення ефективності діяльності українських банків в умовах конкуренції з транснаціональними банками.

3. Наявність самостійних розробок автора: У роботі, на основі проведеного аналізу конкурентоспроможності українських банків на світовому ринку, визначено фактори впливу на діяльність вітчизняних комерційних банків за умов глобалізації фінансового сектора економіки, розроблено сценарій експансії національних банків за кордон, запропоновано заходи для підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків на міжнародному ринку банківських послуг.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: полягає в визначенні основних аспектів та передумов розвитку національної банківської системи та транснаціоналізації українських банків, аналізі стратегій експансії та реорганізації транснаціональних банків та визначенні ключових перспектив експансії транснаціональних банків у посткризовий період, розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення регулювання національних банківських систем в умовах транснаціоналізації.

5. Наявність недоліків: По тексту роботи зустрічаються окремі редакційні огріхи.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: робота відповідає всім поставленим вимогам, може бути допущена до захисту перед екзаменаційною комісією і заслуговує на оцінку 46 балів.

Науковий керівник: доцент кафедри міжнародної економіки, к.е.н., доцент

Загарій В.К.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

“ 10 ” січня 2023 р.

Рецензія
на кваліфікаційну магістерську роботу здобувача факультету
Міжнародної економіки і менеджменту освітньо-професійної програми
«Міжнародна економіка»
Щербакова Олега Костянтиновича
на тему «Експансія транснаціональних банків»

Актуальність теми дослідження.

Процеси транснаціоналізації світового виробництва знаходяться в стані константного розвитку завдяки глобалізації. Українські банки зазнають все більшого залучення до цих процесів. Тема є дуже актуальною.

Якість проведеного дослідження.

Тема МКР широко розкрита. Зміст має практичне значення за рахунок запропонованих сценаріїв та заходів підвищення ефективності діяльності українських банків.

Позитивні риси кваліфікаційної роботи.

Позитивною рисою є системність у викладенні матеріалу. Робота наповнена самостійними розробками автора. Було проведено аналіз конкурентоспроможності українських банків, на його основі висунуто заходи для підвищення ефективності. Запропоновано сценарії експансії.

Зауваження.

Недоліків в МКР не виявлено. Завдання було повністю розкрито.

Практична значимість висновків і рекомендацій.

Результатом виконання роботи стали зроблені висновки та висунуті рекомендації. Одержані результати може бути використано в практичній діяльності фахівцями з банківської сфери. Робота містить запропоновані заходи підвищення ефективності українських банків в умовах конкуренції з ТНБ.

Місце роботи та посада рецензента:

АТ «Райффайзен Банк» Нагайчик
відділення Савчук М.О.

«09» лютого 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	7
1.1. Концептуальний зміст транснаціонального банку.....	7
1.2. Переваги транснаціональної банківської системи.....	13
1.3. Діяльність транснаціональних банків в глобалізаційних умовах.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	23
2.1. Сучасний стан та основні тенденції розвитку банківської системи.....	23
2.2. Конкурентоспроможність українських банків на міжнародному ринку банківських послуг.....	31
2.3. Стратегія експансії та реорганізації транснаціональних банків.....	39
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ.....	52
3.1. Перспективи експансії транснаціональних банків у посткризовий період.....	52
3.2. Інструментарій вирішення проблеми державного регулювання участі транснаціональних банків у банківській системі України.....	60
3.3. Напрями підвищення ефективності діяльності українських банків в умовах конкуренції з боку транснаціональних банків.....	74
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що розширення масштабів діяльності банківських інститутів, диверсифікація та реструктуризація бізнесу, застосування нових інформаційних технологій стали результатом глобалізації світової економіки та прискорення руху фінансових потоків. Істотною умовою успішної інтеграції національної економіки в світовий фінансовий ринок, зміцнення її ринкових засад та подальшого розвитку вітчизняного фінансового ринку виступає вдосконалення механізмів управління національною банківською системою з урахуванням досвіду розвинених країн, тенденцій розвитку світових фінансових ринків.

Становлення глобальної економіки, здатної функціонувати в масштабі всього світу як єдина система, зумовлено динамічним розвитком процесів транснаціоналізації виробництва та фінансового сектору. Ці процеси як феномен сучасного світового господарства мають під собою об'єктивну основу. Процеси транснаціоналізації обумовлені, по-перше, необхідністю та можливістю переміщення капіталу з країн з його профіцитом у країни з його дефіцитом, а по-друге, потребою у зниженні ризиків через розміщення капіталу у різних країнах.

Гармонійний розвиток банківської системи в умовах транснаціоналізації стає домінантним фактором, що впливає на конкурентоспроможність національної економіки. Реалізація імперативів модернізації та інтернаціоналізації українського банківського сектору значною мірою детермінована інтервенційною стратегією великого іноземного банківського бізнесу. Для України, що стала на шлях поглиблення інтеграції у світове господарство, необхідність залучення до процесів транснаціоналізації найбільших українських банків на світових ринках капіталу стає все більш відчутною, що визначило актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей структури банківської системи України та шляхи покращення її слабких сторін висвітлені у наукових роботах таких вітчизняних вчених-економістів, як В.

Міщенко, М. Савлук, О. Вовчак, М. Крупка, О. Лаврушин, І. Боднар, О. Барановський та інших.

Питання функціонування української банківської системи, формування та реалізації транснаціоналізаційної політики висвітлено у працях таких науковців як Г. Дегріс, С. Гертнер, Ф. Флюгель, А. Павлік, У. Карпінська, П. Плускота, Д. Шмідт, Б. Буркинський, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Долішній, Б. Данилишин, В. Коваленко, М. Могильницька, Я. Побурко, І. Сторонянська та ін.

Різноманітні аспекти природи, особливостей транснаціональних банків і участі країн світу досліджували такі вітчизняні вчені, як В. Суплін, І. Гладій, О. Дзюблюк та іноземні вчені, серед них Г.С. Панова, Ю.Б. Вінслав, Д. Хаммел, В. Грейдер, Л. Кляйн, Л. Вайс, Р. Ринутрот, С. Геймер, Дж. Джерард, Д. Стігліц, Г. Мінскі, Л. Примостка, В. Ханкель, Б. Вільямс і інші.

Не дивлячись на значний інтерес зі сторони економістів, питання вдосконалення ефективної структуризації та експансії банківської системи України у міжнародний простір потребує більшого дослідження та висвітлення.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є виявлення можливостей підвищення міжнародної конкурентоспроможності українських банків шляхом експансії та розвитку національної банківської системи за умов транснаціоналізації банківської сфери.

Для досягнення поставленої мети було визначено та виконано такі **завдання**:

- вивчено концептуальний зміст транснаціонального банку;
- охарактеризовано переваги та принципи діяльності транснаціональної банківської системи;
- проаналізовано сучасний стан та основні тенденції розвитку банківської системи;
- досліджено рівень конкурентоспроможності українських банків на міжнародному ринку банківських послуг;

- проаналізовано стратегії експансії та реорганізації транснаціональних банків;
- визначено ключові перспективи експансії транснаціональних банків у посткризовий період;
- наведено інструментарій вирішення проблеми державного регулювання участі транснаціональних банків у банківській системі України;
- запропоновано напрями підвищення ефективності діяльності українських банків в умовах конкуренції з боку транснаціональних банків.

Об'єктом дослідження є українські банки та ТНБ, які формують умови використання переваг глобалізації всіма учасникам зовнішньоекономічної діяльності.

Предметом дослідження є економічні відносини, що складаються в процесі взаємодії транснаціоналізації банківської сфери та процесах експансії вітчизняних банків при освоєнні міжнародного фінансового ринку.

Методи дослідження. У цьому дослідженні використовувалися різноманітні методи та інструменти наукового пізнання, у тому числі методи програмно-прогнозних розробок, аналогій, порівняльного аналізу та синтезу, монографічного дослідження, графічний метод.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість магістерської роботи полягає в тому, що на підставі аналізу проблемних питань експансії транснаціональних банків було визначено основні аспекти та передумови розвитку національної банківської системи та умови транснаціоналізації українських банків.

Методична значущість полягає у тому, що за допомогою використаних у роботі загальнонаукових методів дослідження було проаналізовано стратегії експансії та реорганізації транснаціональних банків та визначено ключові перспективи експансії транснаціональних банків у посткризовий період, а також наведено інструментарій вирішення проблеми державного регулювання участі транснаціональних банків у банківській системі України.

Практична значущість полягає у поглибленні існуючих теоретико-методологічних засад щодо умов і механізмів розвитку банківської системи України та розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення регулювання національних банківських систем в умовах транснаціоналізації.

Інформаційною базою дослідження стали наукові розробки провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань оцінювання, забезпечення та моніторингу експансії банківської системи, законодавчі документи, нормативні положення та річні звіти Національного банку України, фінансові звіти банків, ресурси мережі Інтернет.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1. Концептуальний зміст транснаціонального банку

Транснаціональні банки – це найбільші універсальні банки, що виконують роль посередника у світовому русі капіталу. Як правило, спираючись на широку мережу іноземних підприємств, за підтримки держав здійснюють контроль валютних та кредитних операцій на світовому ринку[18].

ТНБ це свого роду різновид транснаціональних корпорацій, які діють у банківській сфері. Діяльність ТНБ поширена у всьому світі і не знає кордонів, вони контролюють фінансові та валютні зв'язки між державами. У їхньому розпорядженні знаходяться великі обсяги активів.

Останнім часом виразно помітно збільшення ролі транснаціональних банків у процесі об'єднання промислового та банківського капіталу Транснаціональний капітал, представлений транснаціональними корпораціями та транснаціональними банками, в силу об'єктивних закономірностей свого розвитку прагне подальшого розширення економічної влади. Він орієнтується лише на особисту вигоду та досить вільно переливається між країнами, і є каталізатором чи кризи, виступаючи у формі спекулятивного капіталу, або є творчою світовою силою та сприяє розвитку НТП.

Збільшення ринку міжнародного капіталу та зростання банківських операцій, що підштовхнули великі банки до формування мережі філій закордоном, створення дочірніх організацій. Державна економічна політика активно сприяла розширенню експансії банків за кордон. Без державної підтримки банківські компанії ніколи б не досягли цього рівня концентрації капіталу, що дає можливість створити мережу підрозділів за кордоном, і на світових ринках, вести великі міжнародні операції.

Стрімке зростання діапазонів міжнародного ринку капіталів, розширення пропонуваних банківських операцій підштовхнули найбільші банки до активного створення іноземних філій та дочірніх організацій, що у свою чергу призводить до посилення їх зв'язку з банківським капіталом інших країн. Стрімкому розширенню зарубіжної мережі банків сприяє і державна підтримка. Без цієї підтримки банки не змогли б досягти цього рівня розвитку [6].

Транснаціональні банки трансформувалися на універсальні банківські комплекси, які надають різний спектр банківських послуг споживачеві.

Головна ідея функціонування транснаціональних банків – це залучення будь-яких коштів там, де це найбільш вигідно банку, і перерахування їх туди, де вони принесуть найбільшу вигоду.

Основні риси діяльності транснаціональних банків представлено на рис. 1.1.

Рис. 1.1 - Основні риси діяльності ТНБ

Джерело: складено автором на основі [12].

Далі охарактеризуємо більш детально кожен з характеристик діяльності ТНБ [7]:

– універсальність діяльності ТНБ дозволяє клієнту скористатися практично будь-якою фінансовою послугою, що надається банком.

– широко розвинена мережа філій ТНБ у всьому світі та використання нововведень в інформаційних технологіях надають здійснюваним банківським операціям міжнародного характеру.

– оволодіння новими видами фінансових послуг відбувається внаслідок жорсткої конкуренції на фінансовому ринку, учасниками якого є крім банківських установ так само і не банківські інститути, такі як інвестиційні фонди, приватні пенсійні фонди та фінансово-консультаційні фірми.

Транснаціональні банки намагаються максимально захистити своїх клієнтів, надаючи їм високі гарантії на банківські операції. Це досягається, перш за все, за рахунок політики вибору високонадійних клієнтів та політики вибору надійної країни.

Банком проводиться досконале вивчення клієнта, з яким він надалі входить у фінансові відносини. Політика надійної країни це політика, яку банк проводить у процесі розгляду можливості розміщення філій або дочірніх організацій. У даному випадку важливу роль при виборі країни розміщення грає оцінка політичних та економічних ризиків[7].

Основна мета та принцип роботи ТНБ це мобілізувати кошти там, де це буде дешевше та зручніше, та перенаправляти їх туди, де за прогнозами вони принесуть економічний зиск, а їх використання обіцяє найбільшу вигоду.

Наступний основний вид діяльності транснаціональних банків -кредитні операції. На сьогоднішній день найбільші банківські об'єднання забезпечують близько 40% кредитів світовим промисловим компаніям. Також до групи позичальників транснаціональних банків належать і іноземні банки.

Крім того, у діяльності ТНБ є й інші види операцій, які раніше не мали відношення до банківської діяльності. У тому числі – участь у угодах з оренди обладнання, або лізинг.

Можна виділити основні функції транснаціональних банків (рис. 1.2).

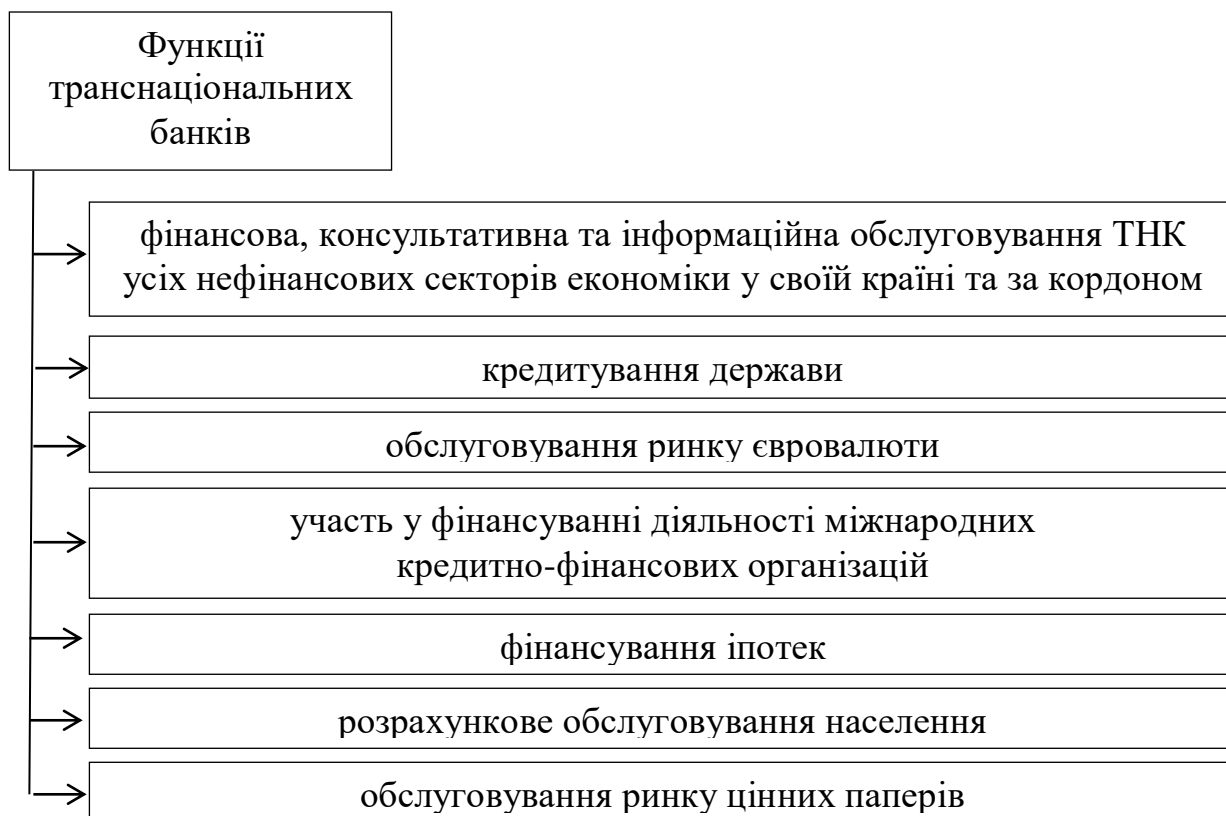

Рис. 1.2 - Основні функції транснаціональних банків

Джерело: складено автором на основі [26].

Усі перелічені вище функції ведуть до прискорення обігу капіталу, збільшення частки зовнішньої торгівлі, вирівнювання платіжного балансу країн, розвитку передових банківських технологій, поповнення грошових ресурсів країни.

Транснаціональним банкам характерні такі основні фінансові операції [11]:

- депозитні операції (прийом вкладів) (дана операція характерна для банків усіх рівнів. Транснаціональні банки пропонують клієнтам максимальну гнучкість у виборі депозитних «продуктів» (можливість клієнтами конвертації валюти депозиту);
- кредитні операції. (на сьогоднішній день ТНБ надають близько 45%. Від усіх іноземних кредитів промисловим компаніям у світі. При наданні кредитів банки керуються низкою чинників, основними чинниками є стабільна економічна та політична ситуація у країні);

– розрахункові операції (мають такий вигляд великого банківського бізнесу. Відмінною особливістю цих операцій у ТНБ і те, що операції проводяться одночасно у кількох валютах).

Однак слід зазначити, що все-таки надання кредитів є головним та вагомим джерелом прибутку ТНБ. За допомогою ТНБ реалізується така можливість для економіки як вільний рух капіталів між галузями різних країн. Виходячи з економічної ситуації в різних країнах, банки орієнтують свою кредитну політику більш перспективні галузі економіки.

Відтак, можна виділити такі основні групи ТНБ, які для наочності представлено на рис. 1.3.

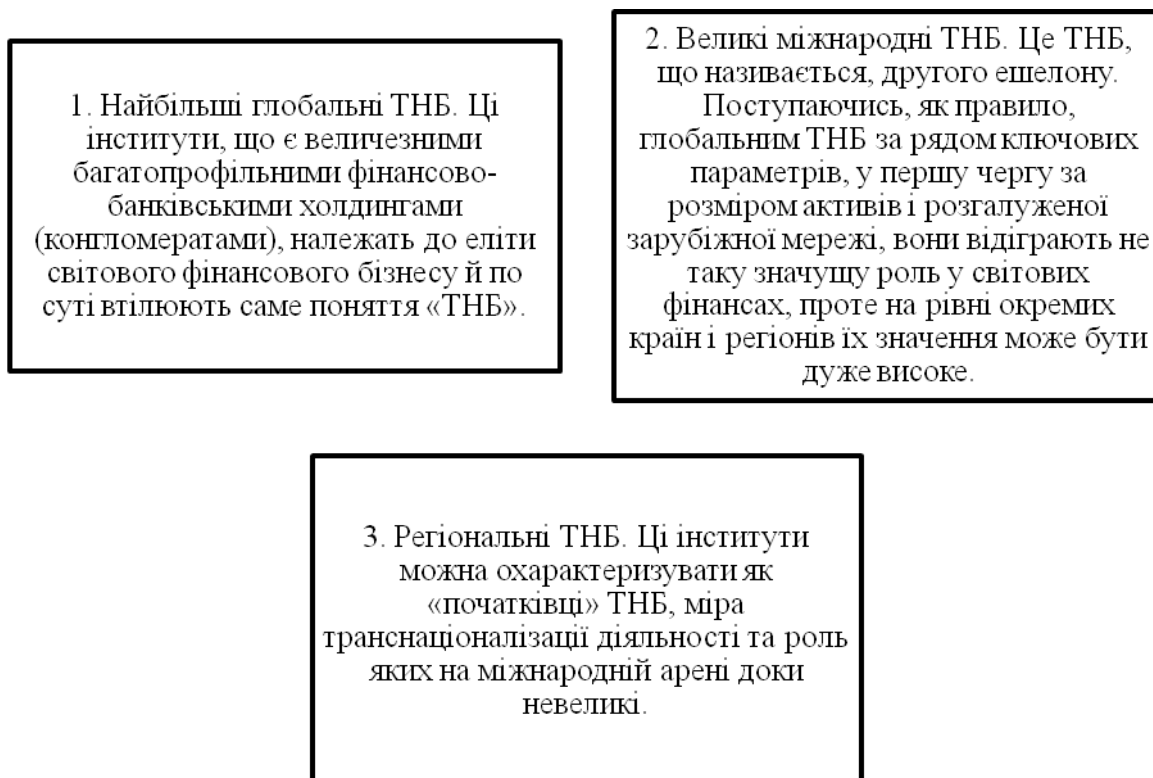

Рис. 1. 3 - Основні групи транснаціональних банків

Джерело: складено автором на основі [13].

Очевидно, що межі між зазначеними групами дуже умовні та прозорі й у світі можна знайти чимало інститутів, які мають ознаки, властиві різним видам ТНБ, що не дозволяє чітко віднести їх до якого-небудь із них.

Проте при всіх неминучих обмеженнях запропонованої класифікації вона дає можливість уточнити економічний зміст поняття «транснаціональний банк», виділивши й описавши їх найважливіші види (рис. 1.4).

Глобальні ТНБ	<p>Середній розмір активів більше за 500 млрд дол. Географія операцій – глобальна Середня кількість країн 30-35 Основні види бізнесу зарубіжних підрозділів – роздрібний, корпоративний, інвестиційний Середнє значення ТНІ або частки іноземних підрозділів у доходах/прибутку ТНБ – вище 25% Роль на національних ринках фінансово-банківських послуг – висока у багатьох країнах присутності</p>
Міжнародні ТНБ	<p>Середній розмір активів – 100-500 млрд дол. Географія операцій – окремі регіони і країни Середня кількість країн 15-20 Основні види бізнесу зарубіжних підрозділів – роздрібний, корпоративний, рідше інвестиційний Середнє значення ТНІ або частки іноземних підрозділів у доходах/прибутку ТНБ – 15- 25% Роль на національних ринках фінансово-банківських послуг – висока у деяких країнах присутності</p>
Регіональні ТНБ	<p>Середній розмір активів – 10-100 млрд дол. Географія операцій – суміжні держави і МФЦ Середня кількість країн 10-15 Основні види бізнесу зарубіжних підрозділів – роздрібний, корпоративний Середнє значення ТНІ або частки іноземних підрозділів у доходах/прибутку ТНБ – 10- 15% Роль на національних ринках фінансово-банківських послуг – не велика</p>

Рис. 1.4 - Основні види сучасних ТНБ і їх найважливіші особливості

Джерело: складено автором на основі [13].

Таким чином, поняття «транснаціональний банк» пропонується визначати як міжнародну фінансову групу, істотна частка бізнесу якої припадає на зарубіжні

16 підрозділів, що надають фінансово-банківські, переважно кредитно-депозитні, послуги на ринках країн знаходження.

1.2. Переваги транснаціональної банківської системи

Транснаціональні банки (ТНБ) є результатом розвитку та концентрації банківського капіталу, розширення механізму його функціонування на міжнародному рівні, представниками найпередовіших банківських та інформаційних технологій. Водночас вони мають визначальний вплив на розвиток світової економіки та перебудову міжнародних економічних відносин, визначають умови та масштаби фінансової глобалізації, розподіляють кредитний ризик та перерозподіляють кризові процеси, беруть участь як у дисбалансі та асинхронізації, так і в оптимізації господарства глобальних масштабах [31].

Такий тип банків є складною структурою, що відображає багатопланові та багаторівневі процеси, що відбуваються у світі, рівень конкурентної боротьби, ступінь зв'язку банківського та промислового капіталу, контролює валютні та кредитні операції у світовому ринку.

Кількісна характеристика ТНБ необхідна для визначення конкурентних позицій банку, його потужності, оцінки співвідношення сил у банківському секторі на міжнародному рівні, а також для прогнозування тенденцій розвитку їх діяльності та можливого впливу (економічного та політичного) на економіку інших країн.

Якісна сторона ТНБ представлена різновидом видів послуг та їх універсальністю, широкою розгалуженою мережею національних та закордонних підрозділів, посередницькою діяльністю у міжнародному русі позичкового капіталу, високою часткою міжнародних операцій, глобальним характером діяльності.

ТНБ це зовсім інший тип міжнародної банківської організації, який, на відміну від національного великого банку, має закордонну інституційну мережу,

формує депозитну базу, переносить активні операції та частину власного капіталу за кордон, виступає посередником у міжнародній міграції капіталу та потентатом фінансових ринків [2].

Відтак, можемо виділити основні конкурентні переваги ТНБ, які представлено на рис. 1.5.

Конкурентні переваги ТНБ	високий рівень захищеності практично всіх операцій від можливих ризиків та надання високих гарантій на угоди, що здійснюються, забезпечуваними політикою високонадійних клієнтів, вибором «надійної» країни в процесі розміщення філій та проведенням операцій на зарубіжних ринках;
	освоєння нових бізнес- та інформаційних технологій, які дозволяють здійснювати операції у міжнародному масштабі; можливість отримання практично будь-якої фінансової послуги, що існує в світі; високу гнучкість в управлінні ресурсами;
	шпироку мережу кореспондентських зв'язків між банками, що дозволяє, крім фінансування зовнішньої торгівлі, кредитування різних операцій клієнтів: інвестиційні проекти, поповнення оборотного та основного капіталів, внутрішньокорпоративні розрахунки між філіями транснаціональних компаній, емісійно-посередницьку справу та ін,
	активну диверсифікацію діяльності, розробку нових банківських продуктів та маркетинг; висока якість послуг та професіоналізм працівників транснаціонального банку.

Рис. 1.5 - Конкурентні переваги ТНБ

Джерело: складено автором на основі [12].

ТНБ формують глобальні стратегії розвитку не лише світового фінансового ринку, а й усієї світової системи. Вони здатні розширити економічний та політичний вплив, а також встановити контроль над економікою деяких зарубіжних країн [3]. Іноді їх діяльність здійснюється незалежно від інтересів країни їхнього основного базування. Крім того, перерозподіл капіталу, банки здатні підірвати фінансову стабільність окремих країн та світового господарства.

Діяльність банків наочно показала їхню здатність швидко переносити ризики та кризові процеси з однієї країни до іншої, підривати та зміцнювати світову ліквідність.

Враховуючи суттєвий вплив ТНБ на національні економіки, доцільно, з точки зору ефективного управління світовим господарством та визначення національним банком своєї ділової стратегії на основі ретроспективного аналізу розвитку ТНБ виділити їх пріоритетні конкурентні стратегії, що представлено на рис. 1.6.

Конкурентні стратегії ТНБ	<p>1. Диверсифікація сфери діяльності банку. Розширення та поява наданих банком послуг, невластивих йому раніше (лізинг, операції із землею та з іншого нерухомістю, формування взаємопов'язаних пакетів із уже знайомих споживачам банківських послуг, консультативне та інформаційне обслуговування та ін.).</p> <p>2. Створення нових ринків послуг чи ринкових сегментів.</p>
	<p>3. Використання інновацій. Наприклад, зміни у характері реалізації функції (функціональна інновація) з метою кращого задоволення потреб клієнтів (найкращим способом) або впровадження нового банківського продукту, освоєння нових інформаційних технологій (фундаментальна інновація).</p> <p>4. Економія поточних витрат та оптимізація управління.</p> <p>5. Удосконалення фінансових інструментів та способів мобілізації капіталу.</p>
	<p>6. Розробка маркетингових стратегій, спрямованих на вивчення міжнародних ринків та надання на них нових банківських послуг, що є одним з найбільш ризикових заходів для банку. До їх діяльності включено: аналіз відповідності нової послуги цілям ТНБ; дослідження фінансових потреб банківських клієнтів та сегментів ринку; визначення рівня попиту на нові послуги та їх зіставлення з витратами; аналіз відповідності ринку нових послуг існуючим службам та персоналу ТНБ; розробка планів маркетингу та ухвалення рішення про необхідність продовження надання нових банківських послуг.</p>

Рис. 1.6 - Конкурентні стратегії транснаціональних банків

Джерело: складено автором на основі [41].

У маркетингових дослідженнях ТНБ особлива увага приділяється оцінці політичного ризику, нестабільності економічної та фінансової політики, інвестиційного клімату країни, відкритості банківського сектора, аналізу законодавчої бази та ліберальності банківського законодавства, рівнем

конкуренції на банківському ринку, особливостям оподаткування. Враховуючи ці фактори, транснаціональні банки будують свою кредитну політику, націлену з одного боку, на максимальне задоволення потреб клієнта в кредитних ресурсах, а з іншого – отримання стабільного доходу.

Конкурентною перевагою транснаціональних банків є рівень банківської маржі, що розраховується як різниця між процентним співвідношенням коштів, що залучаються, і тих, що видаються у формі кредитів та позик. По суті, величина банківської маржі характеризує ефективність наданої послуги у вигляді фінансового посередництва. Все це визначає прагнення банків до поширення своєї діяльності в багатьох країнах через необхідність реалізувати конкурентну перевагу [6].

Викладені стратегії ТНБ представляють систему взаємопов'язаних заходів щодо підвищенню їх конкурентоспроможності, що має синергетичний ефект. Їх необхідно застосовувати у поєднанні один з одним. Наприклад, диференціація послуг та сегментація ринку ґрунтується на результатах маркетингових досліджень. Реалізація транснаціональними банками конкурентних стратегій, безперечно, буде сприяти прискоренню обігу капіталу, збільшенню масштабів зовнішньої торгівлі, поширенню науково-технічних досягнень передової банківської технології, вирівнювання платіжних балансів країн, надходження додаткових грошових ресурсів у країну.

Методи та тактика реалізації стратегій ТНБ становлять значний інтерес для багатьох банківських організацій. Не винятком є і Україна, що дуже важливо в умовах її інтеграції у світове господарство та недопущення ризику втрати вітчизняної банківською системою свого «національного суверенітету».

1.3. Діяльність транснаціональних банків в глобалізаційних умовах

Процеси глобалізації та нестабільність світової економіки відбиваються на галузях, більш чутливих до зовнішніх факторів банківського сектора В умовах

трансграничних відносин комерційним банкам необхідно конкурувати як із вітчизняними, так і зарубіжними компаніями. ТНБ створюють сприятливі умови для розвитку міжнародного співробітництва, зростання філій та міжбанківського співробітництва, що призводить до зростання конкуренції, тим самим розвиває ринок банківських послуг [16].

З іншого боку, відбувається об'єднання капіталу, монополізація у світовій економіці, що може суттєво відбитися на економіці інших країн. Транснаціональна співпраця сприяє активізації процесу злиття банків, формування єдиної стратегії.

Найбільш значущим аспектом розвитку сучасної економіки є процес глобалізації. Будучи суб'єктом світового господарства, транснаціональні банки (ТНБ), які намагаються максимально використовувати можливості розширення своєї міжнародної діяльності з метою завоювання нових фінансових ринків [24].

Транснаціональний банківський капітал є національним за походженням та міжнародним у сфері діяльності. Він виступає важливим елементом функціонування світового господарства та складової національної економіки. Банківський капітал зберігає національні особливості функціонування та одночасно набуває рис банківського капіталу тієї країни, на території якої він починає діяти, тоді коли банківський капітал переходить за національні межі. Ці особливості проявляються у засобах дії, сферах діяльності, переважанні тих чи інших банківських послуг, специфіку організаційних структур [23].

Відповідно, сьогодні головною організаційною формою транснаціонального банківського капіталу є ТНБ, вони є основними партнерами транснаціональних корпорацій у сфері міжнародного бізнесу. Можна стверджувати, що транснаціональний банк є великим універсальним банком, виконує посередницьку роль звернення позикового капіталу, здійснює за підтримки держави контроль за валютними та кредитними операціями, має мережу зарубіжних підприємств [3].

Великим транснаціональним банкам (ТНБ) за умов глобальних фінансових ринків формують стратегії, які включають такі характеристики [19]:

- ступінь поінформованості про діяльність конкурентів;
- існуючі тенденції на світовому фінансовому ринку;
- ступінь потенційної гнучкості у разі рецесії та зміни структури ринку;
- ступінь та характеристика включеності локального ринку на світовий ринок капіталів;
- достатній рівень розвитку інформаційної інфраструктури для провадження діяльності та реалізації контрольних функцій;
- величина та волатильність рівнів рентабельності;
- створення системи інтегрованого внутрішньобанківського обліку;
- розвиток та реалізація угод з локальними гравцями від імені великих фінансових, виробничих і торгових структур;
- створення єдиної мережі, що об'єднує усі філії, дочірні компанії та відділення банку з централізованим управлінням.

Натомість поширеною стратегією проникнення ТНБ є злиття, яке супроводжується об'єднанням капіталів, взаємним придбанням активів, створення системи глобальних кореспондентських відносин. Розглядаючи питання вибору стратегії, слід розуміти, що транснаціональний гравець має великий досвід у частині проникнення на інші ринки і, як правило, транслюватиме та підганяти шаблони даних моделей під нові ринки [33].

Однією з відмінних рис банківської сфери є питання ефектів на масштабі, які в рамках цієї галузі відіграють другорядну роль. Це твердження підтверджується емпіричними дослідженнями. Також це справедливо з позицій моделі бізнесу, оскільки зі зростанням кількості клієнтів зростає і кількість необхідних співробітників з метою обслуговування та обліку операцій.

У процесі фінансової глобалізації сталися зміни у фінансових механізмах як розвинених, так і таких, що розвиваються, країн. Крім того, поглибилося розуміння умов їх функціонування. Наприклад, чітко встановлена і стандартизована інформація, необхідна для банківських клієнтів при кредитно-розрахунковому обслуговуванні, купівлі-продажу цінних паперів, визначена

інсайдерська інформація, система заходів і відповідальності за її поширення і використання тощо.

Посилення процесу глобалізації веде до збільшення ролі ТНБ, сьогодні ТНБ – це найбільші фінансово-банківські холдинги, які мають розгалужену мережу закордонних філій та дочірніх підрозділів. ТНБ акумулюють і перерозподіляють між країнами величезні грошові потоки, тим самим впливаючи на обсяги та напрямки між країнного руху капіталу, динаміку курсів валюти інших фінансових активів. Усі ці фактори впливають на актуальність вивчення ТНБ та їх ролі у світовій економіці.

У діяльності ТНБ використовують накопичений досвід різних міжнародних стратегій. Проте, слід зазначити, що багато в чому їхня діяльність може призвести до умов, що посилюють ризик кризових потрясінь, розхитування національних фінансових ринків.

Транснаціональним банкам відведено значне місце у сучасних міжнародних економічних відносинах. Вони мають величезний вплив на процес глобалізації економіки, будучи проявом процесу інтернаціоналізації. Рівень інтегрованості у світовому господарстві та міжнародна конкурентоспроможність значною мірою залежить від успішної діяльності ТНБ. Розширюючи свою географію діяльності, ТНБ об'єднують капітали різних держав.

Саме завдяки ТНБ значно прискорюються процеси глобалізації економіки. Вони несуть із собою інновації як в економіку, так і в соціальну сферу життя країн базування. Зараз ТНБ – це лідери світового банківського та фінансового ринку. Так, за статистикою загальна кількість ТНБ оцінюється в розмірі близько 150 одиниць з широко розвиненою мережею філій (5 тис. відділень) по всьому світу. Їхня загальна капіталізація становить близько 3 трлн. доларів США [5]. Насамперед ТНБ належить значний потік інвестицій, фінансових ресурсів країн-лідерів, що провадять свою діяльність на світовому ринку. Маючи в своєму розпорядженні суттєві фінансові потоки, ТНБ значно підвищують свою конкурентоспроможність.

Зважаючи на те, що відбуваються постійні коливання у світовій валютній системі, великі банки змушені контролювати свої ресурси, здійснюючи перекидання ресурсів з одного підрозділу до іншого, конвертуючи їх з однієї валюти до іншої. Ця конвертація дозволяє ТНБ не лише захиститися від девальвації вкладів, а й робити вигідні для них спекуляції з валютою.

Період глобалізації вивів банківську сферу нового рівня, забезпечивши їй стабільність та зростання доходів, що дозволяє визначити інтернаціоналізацію як стратегію розвитку на багато років наперед. Державна політика міжнародних відносин дала основу розвитку міждержавного співробітництва, сприяла відкриттю офісів за кордоном, дала можливість бути учасником міжнародних операцій тощо.

Інтеграція капіталів банку відбувається як у масштабі держави, так і в міжкраїновому аспекті. Зростання масштабності поодиноких банків приведе до часткової монополізації, але дозволить зміцнити конкурентні переваги та наростити ресурси для виходу на зарубіжні ринки. Зростання кількості злиттів та міжнародної взаємодії в рамках транскордонного співробітництва призведе до стандартизації світової банківської системи, оскільки формування єдиної концепції буде відбуватися на прикладі та досвіді провідних банківських гігантів.

Головним трендом найближчих років будуть зміни самого процесу роботи з клієнтами. В умовах пандемії стало більш актуальним дистанційне обслуговування, вирішення питань через інформаційні технології. Якщо раніше програмні продукти виконували функції збору та обробки даних, то зараз на їх основі функціонують банки, не маючи офісних центрів та філій. За допомогою інформаційних технологій з'явилася можливість працювати незалежно від територіальних кордонів. Інтернет-банкінг відкрив нові сфери діяльності, можливість залучення клієнтів; оформлення банківських продуктів та рішення питань можна здійснити віддалено [1].

Конкуренція може зрости в декілька разів, суттєвий перелік послуг можуть здійснювати також телекомунікаційні компанії. В умовах зростаючої конкуренції ТНБ змушені мінімізувати витрати, але при цьому для того, щоб відповідати

сучасним тенденціям, що швидко розвиваються на основі інформаційних технологій, банки збільшують витрати.

Таким чином, можна відзначити, що сучасні тенденції глобалізації спонукали транснаціональні банківські компанії на міжнародному рівні до кооперації та співробітництва. Процеси транснаціоналізації та експансії банківського сектору дозволили здійснювати міждержавне співробітництво шляхом відкриття філій в інших державах, створення угруповань та консорціумів. Зростання числа суб'єктів виводить банківську конкуренцію на новий рівень, задає нові тренди конкурентних переваг для залучення клієнтів та наявності стабільної частки ринку.

Є очевидним той факт, що неможливо перенести досвід діяльності філій зарубіжних банків та її регулювання у розвинених країнах на країни з перехідною економікою через значні відмінності в ефективності роботи вітчизняних та іноземних банків. Наявність цієї різниці значною мірою полегшує процес входу філій транснаціональних банків на фінансовий ринок країн, що приймають.

Крім того, в умовах глобалізації економіки відбувається перебудова структури мотивів зовнішньої експансії ТНБ, яка відзначається у певних аспектах, які схематично наведено на рис. 1.7.

Основні аспекти діяльності ТНБ	В умовах посилення глобальної конкуренції для всіх ТНБ помітно зростає роль мотивів, пов'язаних із потребою підвищення міжнародної конкурентоспроможності й уникнення загрози поглинання.
	У міру зняття національних бар'єрів на шляху руху фінансових послуг відбувається розширення поняття «домашній» ринок, до якого провідні ТНБ починають відносити не лише внутрішній ринок країни походження і ринки сусідніх держав, але і спільні ринки регіональних інтеграційних об'єднань або навіть весь світ.
	Поступово знижується значущість деяких традиційних мотивів транснаціоналізації банківського бізнесу. Так, у міру дерегулювання фінансової діяльності в багатьох країнах світу очевидно зменшується важливість мотиву «втечі від регулятора», що спонукає ТНБ виходити на ринки держав із ліберальнішим правовим режимом.

Рис. 1.7 - Основні аспекти діяльності ТНБ в глобалізаційних умовах

Джерело: складено автором на основі [33].

Більше того, функціонування українських банків у світовій фінансовій системі забезпечить клієнтам внутрішнього ринку нижчі відсоткові ставки за причини відсутності посередницької ланки. Отже, банк, який має статус учасника міжнародного фінансового ринку, має представництва в інших державах, набуває безліч конкурентних переваг перед учасниками внутрішнього ринку банківських послуг.

Так, інтеграція фінансових інститутів у глобальний ринок капіталу уможлиблює ефективний розподіл капіталу між країнами, що стимулює у країні-реципієнті економічне зростання. Причому сектор фінансових послуг є великою та динамічною галуззю у розвинених економіках, а й у країнах. Крім цього, завдяки своїй інфраструктурі він надає прямий вплив на темпи економічного зростання.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

2.1. Сучасний стан та основні тенденції розвитку банківської системи

Сучасні тенденції розвитку світової економіки та процеси глобалізації викликають необхідність інтеграції українських банків у світову економічну систему. Однак, вивчаючи сучасний стан і напрями розвитку вітчизняної банківської системи, слід врахувати історичний досвід та накопичені традиції становлення та розвитку банківської системи України. Так, усвідомлюючи історичні причини формування вітчизняної банківської системи, можна більш точно вибрати сучасні тактичні та стратегічні рішення входження українських банків у світову фінансову систему [13].

Для характеристики сучасного стану української банківської системи розглянемо найбільш поширену модель інтеграції банків у світовий фінансовий ринок з урахуванням розглянутих нами у попередньому параграфі стратегій освоєння транснаціональними банками закордонних ринків за умов глобалізації. Ця модель передбачає розвиток мережі філій за кордоном.

Найбільш наочно ця модель була реалізована японськими банками при здійсненні зарубіжної експансії в середині ХХ століття, причому слід відзначити, що в той час в економіці Японії були проблеми схожими на ті, які зазнає вітчизняна економіка сьогодні.

Так, в основному через технологічні особливості компаній економічна звітність фірм залишається достатньо прозорою, через що банки можуть використовувати свої інформаційні переваги. Це стосується, перш за все, Японії, яка зберігає традиційно тісні взаємозв'язки банків із підприємствами.

Так, одним із основних кількісних показників, що характеризує інтеграцію банку у світову фінансову систему відповідно до цієї моделі виступає розмір

чистої інвестиційної позиції комерційних банків, що визначається як різниця іноземних активів та пасивів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Міжнародна інвестиційна позиція банківського сектору України (млн. доларів США)

Дата	Активи	Зобов'язання	Чиста міжнародна інвестиційна позиція
1.01.2015	16'893	9'818	7'075
1.01.2016	18'132	12'293	5'839
1.01.2017	19'532	16'012	3'520
1.01.2018	21'491	27'721	- 6'230
1.01.2019	25'989	37'337	- 11'348
1.01.2020	39'182	60'009	- 20'827

Джерело: складено автором на основі [26].

Наведені у таблиці дані свідчать про зростання обсягів інвестицій і за кордоном і в Україні, причому останні зростають вищими темпами. Така тенденція свідчить, про необхідність інтенсифікації темпів розвитку українських банків та більш активної інтеграції у світову банківську систему, що неможливе без активного виходу українських транснаціональних компаній на міжнародні ринки, інакше відставання від світових лідерів банківської сфери тільки збільшуватиметься в умовах глобалізації.

Однією з кількісних переваг великих транснаціональних банків виступає розмір банківської маржі, що отримується від різниці між ставками розміщення та залучення коштів. Відтак, більша величина банківської маржі, властива країнам-лідерам, яка характеризує ефективність фінансового посередництва. Саме це і пояснює прагнення транснаціональних банків до розширення меж їхньої діяльності з метою реалізації своїх порівняльних переваг.

У структурі світового фінансового ринку міжнародна банківська система виступає одним із найважливіших елементів її інфраструктури. Слід зазначити, що відмінними рисами фінансових ринків у світовому господарстві є підвищені

вимоги до тих, хто функціонує на ньому та значні бар'єри для виходу та провадження діяльності. Незважаючи на це, не можна не використовувати переваги, що відкриваються перед українськими фінансовими організаціями під час інтеграції у міжнародну фінансову систему [33].

Крім цього у роботі вітчизняних банків на міжнародному фінансовому ринку, яка здійснюється без посередників є перевага надання послуг клієнтам банків на внутрішньому ринку за зниженими ставками, в силу того, що у вартість послуг не включається комісія посередника. Так у разі виграшного становища виявляється той банк, який виступає повноправним членом міжнародного фінансового ринку та має представництва у розвинених країнах. Це означає наявність можливості котирувань іноземних валют за ставками найбільш наближеними до ринкових, отже, банк може максимізувати прибуток і мінімізувати свої витрати.

Проте, для вітчизняного банку відкриття кредитної лінії та отримання кредитів у зарубіжних банках як повноправного члена міжнародного фінансового ринку досі пов'язано з певними труднощами, що пов'язано переважно з низьким рівнем довіри до українських банків.

У сучасних умовах надбання такої довіри можливе у разі відкриття представництва чи філії вітчизняного банку за кордоном. Внаслідок того, що процедура відкриття передбачає серйозну перевірку діяльності цього банку Центральним банком приймаючої країни, а отримання дозволу на створення такої фінансової одиниці вважається гарантією її надійності. Причому дана перевірка роботи закордонного банку проводиться відповідно до критеріїв, що висувуються центральним банком країни, в якій відкривається представництво або філія.

Перевагою роботи на світовому фінансовому ринку також є можливість використання вітчизняними банками досвіду найбільших світових фінансових інститутів, які ведуть свою діяльність достатньо тривалий час і подолали не одну світову фінансову кризу, розробивши у своїй діяльності особливу систему заходів безпеки. Для України важливо вміти використовувати напрацьований світовим співтовариством досвід запобігання наслідкам фінансових криз.

Останнім часом спостерігається дві різні тенденції, пов'язані з розвитком банківського бізнесу в Україні: у сфері кредитування нефінансового сектору, з одного боку, та кредитування населення – з іншого. У сфері кредитування нефінансового сектора сформувався тренд, що відповідає зростанню номінального валового внутрішнього продукту, це близько 16–18% на рік, що фундаментально є фактором стабільності, оскільки банківський сектор не відривається від динаміки зростання економіки [18].

У сфері кредитування фізичних осіб на перше місце виходять дещо інші тенденції. Політика зростання реальних доходів є одним із елементів структурної політики, тому зростання у сфері споживчого кредитування також є можливим. Але, швидше за все, воно відбуватиметься ступінчасто, у міру того як громадяни входитимуть до більш високого класу споживання: вони почнуть не просто споживати, а активно споживати нові кредитні продукти – іпотеку, авто- та споживчі, а також освітні кредити.

Станом на 1 квітня 2022 року в Україні діє 69 банківських установ, 31 з яких з іноземним капіталом та 22 із 100% іноземним капіталом [23]. Спостерігається скорочення обсягу активів та пасивів: показник у березні менший за показник у лютому на 1,15%, а лютому в порівнянні з січнем – менший на 1,91%. Не дивлячись на збільшення капіталу на початку 2022 року, надалі спостерігається його зменшення: на 5% у лютому та на 16% у березні 2022 року. Досить помітне зменшення спостерігається серед показників рентабельності активів та капіталу. Рентабельність капіталу на початок року становила 35,15%, що є досить значним та такий рівень рентабельності зацікавлював іноземних інвесторів та спонукав власників до розширення бізнесу. Якщо у лютому даний показник становив 23,31%, то наразі рівень рентабельності капіталу становить від'ємне значення, а саме -0,26%. Значно знизився також рівень рентабельності активів: з 2,93% у лютому до -0,03% у березні [23].

Незважаючи на заходи в банках щодо зниження деяких ризиків, в тому числі кредитного, залишається не вирішеною проблема підвищення якості кредитних портфелів банків, що стримує кредитування економіки та негативно

впливає на ефективність та стабільність банківської діяльності в контексті забезпечення прибутковості, ліквідності, розвитку на інноваційних засадах.

Таблиця 2.2

Аналіз рентабельності капіталу банківського сектору України, %

Показники	2018	2019	2020	2021
Рентабельність капіталу	116,8	-15,7	14,6	13,2
Рентабельність активів	-12,5	-1,8	1,6	4,3
Мультиплікатор капіталу, рази	9,2	8,1	8,6	7,8
Маржа прибутку	-212	-31,7	18,5	43,2
Доходність активів	6,1	6,0	9,2	10,2

Джерело: складено автором на основі [26].

Аналізуючи рентабельність капіталу банківського сектору України, що зазначено у табл. 2.2, можна відмітити, що ми бачимо достатньо високі показники прибутковості банківського сектору, особливо 2021 року за рахунок різкого збільшення прибутковості ПриватБанку. Відбулося зменшення резервів на покриття ризиків, що має негативний вплив.

Загальний норматив достатності капіталу передбачається зберегти на рівні 10%, із запровадженням двох проміжних значень щодо капіталів різного рівня, які компенсують чинне зняття обмежень щодо якості капіталу при розрахунку нормативу достатності. Наразі додатковий капітал не може перевищувати 100% основного.

З урахуванням всіх факторів можна очікувати, що банківський сектор у поточному році збереже високу, понад 2%, рентабельність активів та понад 16–17% – рентабельність капіталу, якщо звертатиме більшу увагу на ефективність витрат, насамперед пов'язаних із персоналом. Одночасно важливо покладатися не тільки на процентні доходи та витрати, які, цілком очевидно, мають серйозний потенціал волатильності, але й комісійні доходи, які мають менший потенціал коливань під впливом умов фінансових ринків та які у багатьох західних банках відіграють велику роль у формуванні звіту про прибутки та збитки.

Відповідно до чинного законодавством ТНБ може відкривати свої філії в Україні лише за умови дотримання таких положень, які схематично представлено на рис. 2.1.

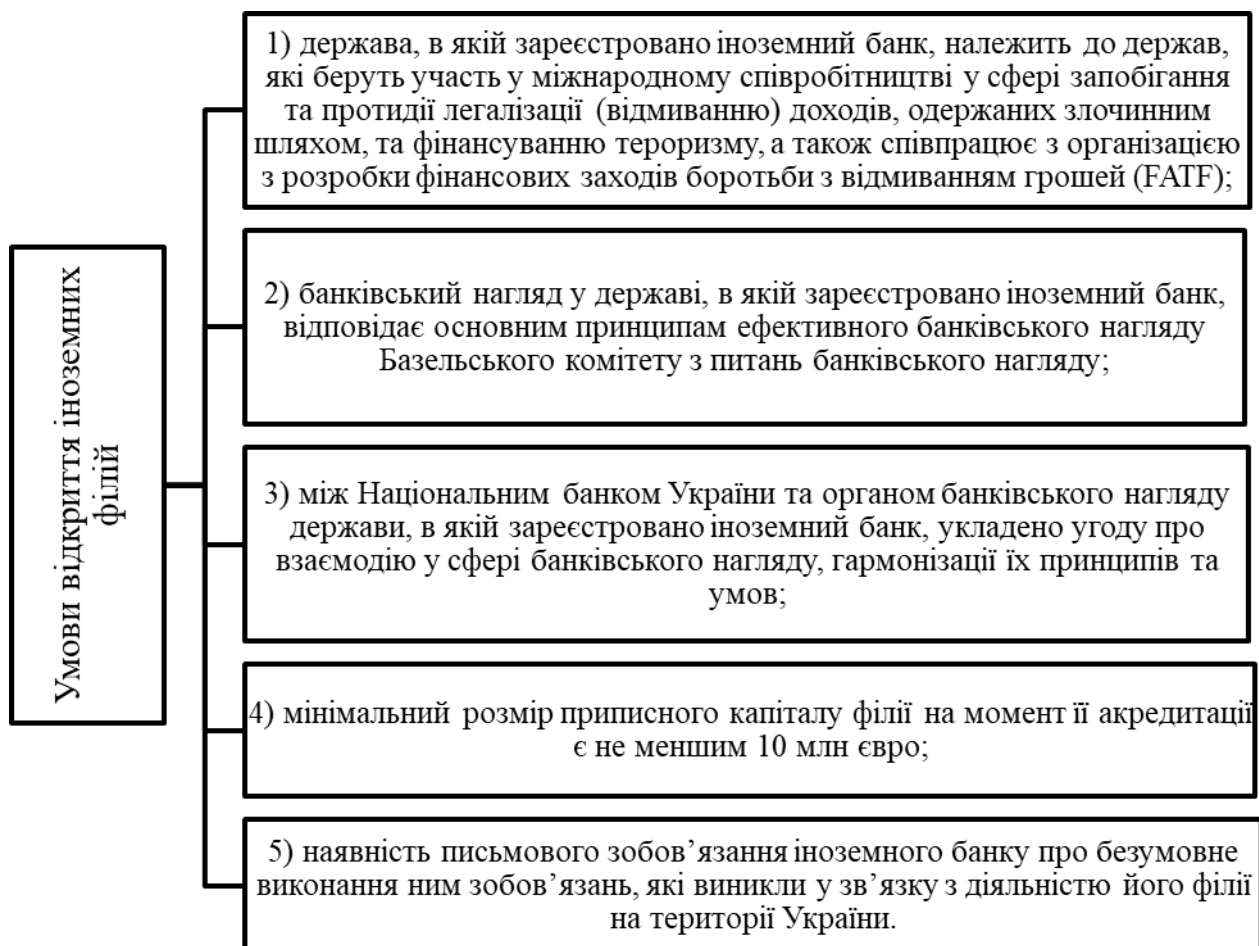

Рис. 2.1 - Умови відкриття іноземних філій ТНБ в Україні

Джерело: складено автором на основі [28].

Аналізуючи структуру іноземного капіталу серед на внутрішньому ринку можемо бачити такий розподіл: 3 банки походять з Австрії, 5 – з Кіпру, 3 – Голандія та 4 – Франція.

Крім того, розширенням своєї діяльності на теренах України зацікавлені також інші країни Європи, Туреччина та представництва США.

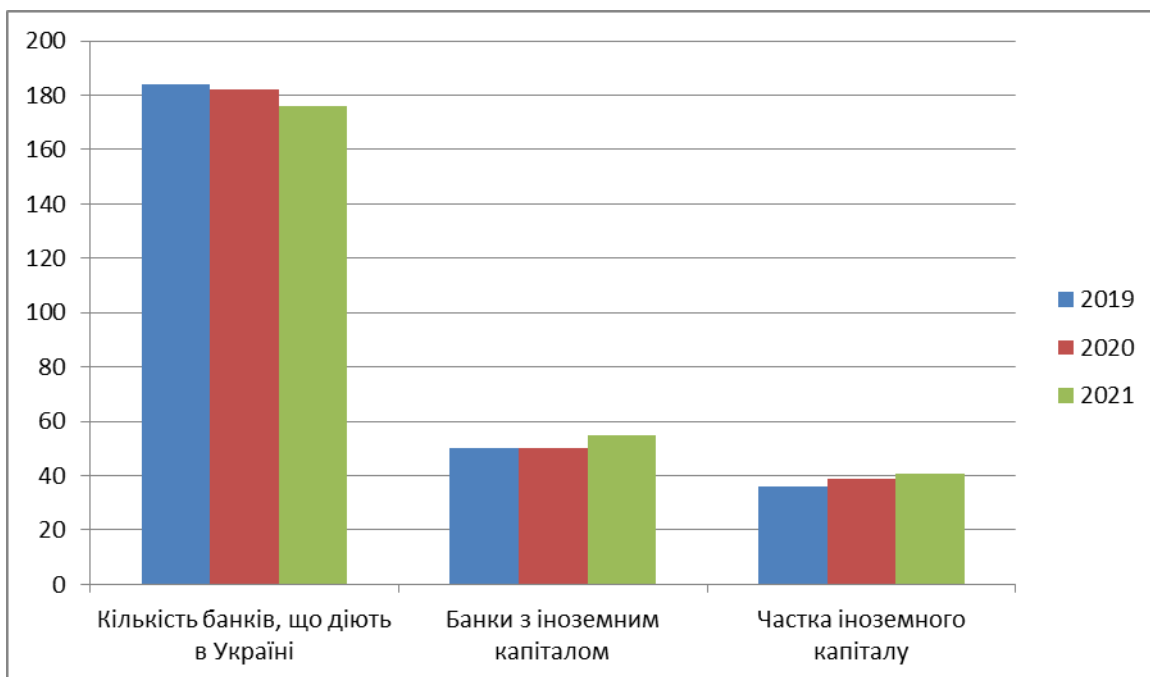

Рис. 2.2 - Частка іноземного капіталу у банківській галузі України

Джерело: складено автором на основі [32].

Представлені дані (рис. 2.2) дають підставу стверджувати, що на поточному етапі розвитку України відбувається поступова денаціоналізація вітчизняної банківської системи.

Але не слід забувати, що присутність іноземного капіталу на внутрішньому ринку може призвести до зниження рівня кредитування.

Підтвердженням цього факту є зменшення частки у кредитно-інвестиційному портфелі банків, яка спрямовується в економіку України (рис. 2.3).

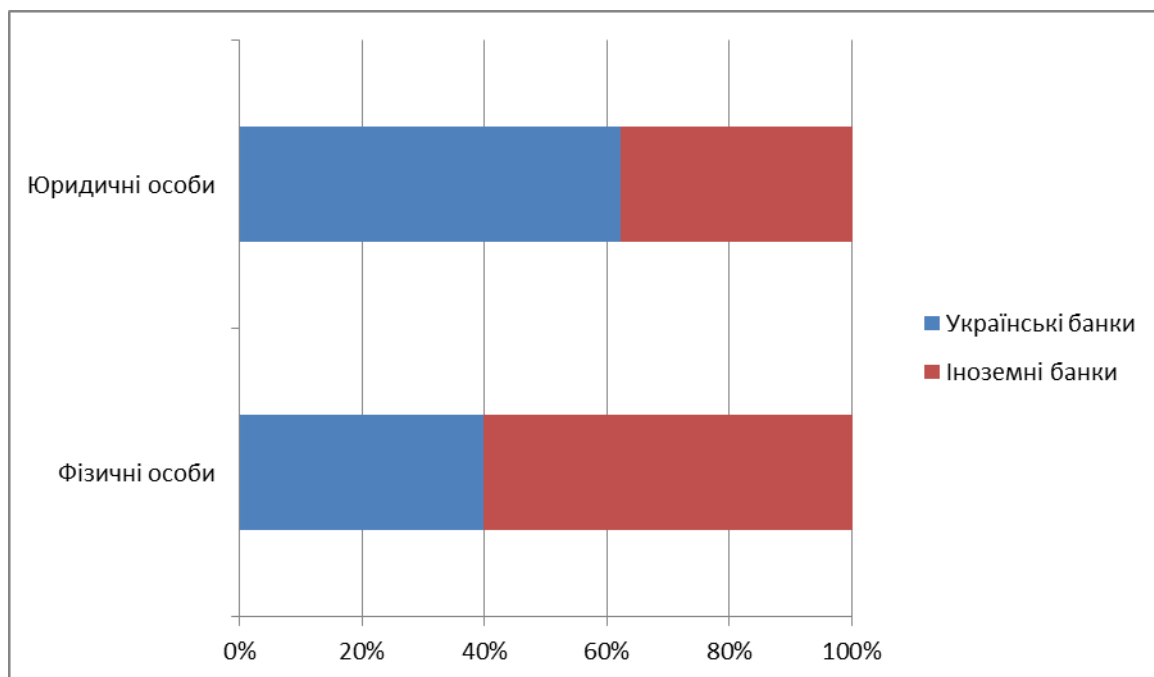

Рис. 2.3 - Розподіл ринку кредитування між національними та іноземними банками в Україні станом на 01.01.2019р.

Джерело: складено автором на основі [32].

Сучасний етап розвитку української банківської системи характеризується [14]:

- розширенням потенційної клієнттури за умови збереження переважної орієнтації на постійних клієнтів;
- значним збільшенням активності банків, які контролюються нерезидентами, щодо розміщення коштів населення з використанням масштабних рекламних компаній;
- застосуванням для кредитування національної економіки коштів залучених від іноземних банків;
- розширенням потенційної клієнтської бази за збереженням орієнтації на найбільш заможних клієнтів;
- зростанням інтересу з боку іноземних кредитних установ до відкриття мережі філій та відділень, а також до придбання українських банків.

Отже, в результаті розглянутого сучасного стану української банківської системи, можна говорити про те, що в умовах глобалізації вітчизняним банкам

необхідно спрямовувати свої зусилля на досягнення прискорених темпів розвитку. Причому якщо розвиток національних банків не вийде на якісно новий рівень, то процес відставання банківського сектору України від аналогів розвинених країн лише посилюватиметься.

Таким чином, у сучасних умовах, пріоритетними завданнями розвитку української банківської системи має бути підвищення її ролі, як у вітчизняній економіці, так і на міжнародному рівні, збільшення ступеня довіри до національних банків, зростання ефективності банківського сектору та вжиття заходів щодо вдосконалення законодавчої бази та інструментів регулювання банківської сфери.

2.2. Конкуренентоспроможність українських банків на міжнародному ринку банківських послуг

Вплив діяльності ТНБ на формування та розвиток українського банківського сектору здійснюється поетапно, саме тому нині важко прогнозувати його подальші переваги для України. Проте слід відзначити вже наявні тенденції, які здійснюють чималий вплив на функціонування українських банків.

Беручи до уваги те, що капіталізація банку відбувається внаслідок його прибутку, що визначає подальшу стабілізацію банківського ринку. Проте збільшення частки іноземного капіталу несе у собі ризик зростання обсягу коштів, які виводяться з України (рис. 2.4).

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
<ul style="list-style-type: none"> • Підвищення капіталізації вітчизняних банків • Підвищення конкуренції на ринку банківських послуг • Зростання якості послуг та розширення їх асортименту • Диверсифікація структури джерел формування банківського капіталу • Скорочення частки держави у структурі внутрішнього кредиту • Покращення ефективності банківської системи 	<ul style="list-style-type: none"> • Відбувається поступова денаціоналізація банківської системи • Поглиблення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу через накопичення боргових зобов'язань перед нерезидентами • Поглиблення залежності від західного фінансування • Скорочення обсягів кредитування національного бізнесу • Зменшення ефективності регулятивної ролі НБУ у міру зростання присутності іноземного капіталу, що призводить до послаблення впливу держави на монетарні та макроекономічні процеси • Зростання присутності іноземних банків на національному ринку так і не призвело до здешевлення відсоткової ставки • Спекулятивний характер відсоткової політики по кредитах у банках з іноземним капіталом

Рис. 2.4 - Порівняльний аналіз наслідків діяльності банків з іноземним капіталом у фінансовій системі України у 2015-2020 роках

Джерело: складено автором на основі [29].

Сучасний стан розвитку економіки визначає важливість та наявність ефективного функціонування сектору фінансових послуг, як ключової ланки в механізмі її функціонування.

Так, інтеграція фінансових інститутів у світовий ринок капіталу уможливорює ефективний розподіл капіталу між країнами, що стимулює країни реципієнти до економічного зростання. Причому сектор фінансових послуг є великою та динамічною галуззю не тільки в розвинених економіках, а й у країнах. Крім цього, завдяки своїй інфраструктурі він надає прямиий вплив на темпи економічного зростання.

З погляду наслідків фінансової лібералізації світової економіки загалом та фінансового сектора зокрема більша кількість іноземних учасників сприяє

підвищенню ефективності функціонування внутрішніх банків. Так Вільямс Б. свідчить про те, що надмірний попит на кредит у менш розвинених економіках, передбачає застосування ряду заходів щодо скорочення прямого втручання з боку регулюючих органів у діяльність фінансових ринків, серед цих заходів та усунення обмежень входу ринку банківських послуг. Що сприяє імпорту ТНБ міжнародних банківських технологій, банківського ноу-хау та відповідно капіталу банку (рис.2.5).

Рис. 2.5 - Наслідки приходу іноземних банків для банківської системи приймаючої країни

Джерело: складено автором на основі [34].

Одним із факторів, що впливають на рівень експансії іноземного банківського капіталу в Україну, є відповідність рівня національного банківського законодавства міжнародним правовим нормам.

Однак, незважаючи на сказане вище у регулювання українського банківського законодавства та у всієї вітчизняної банківської системи ще

залишилися проблеми. Розглядаючи діяльність національних банків з точки зору міжнародних Базельських стандартів, можна говорити про те, що будь-який український банк можна назвати слабким. Так основними проблемами вітчизняних банків залишається якість управління та активів, адекватність фінансових ресурсів та система контролю.

Українське державне регулювання та податкове законодавство не дає можливість вітчизняним банкам використовувати переваги фондування на міжнародному ринку. Наприклад, за єврооблігаціями відсотки виплачуються із чистого прибутку, а податок з доходу іноземних інвесторів утримується в банку-емітента. Як результат, значне зростання загальних витрат на обслуговування випуску облігацій [4].

На сьогоднішній день вже практично знято всі бар'єри для входу іноземного капіталу фінансовий ринок України. Так, рахунки клієнтів, ті, хто перебуває за кордоном, можуть обслуговуватися і без участі іноземних кредитних установ.

Незважаючи на це, великі українські корпорації віддають перевагу працювати не з вітчизняними банками та обслуговуються в іноземних банках. Причому понад 35% запозичень нафтових та металургійних корпорацій здійснюється у ТНБ [28].

Однак і закордонні учасники банківського сектору не виявляють значної активності з розгортання діяльності на українському фінансовому ринку, відзначаючи поки що його пасивним. Перший суттєвий етап у діяльності іноземних банків на вітчизняному фінансовому ринку – це побудова зрозумілого та прийняттого для них законодавчого поля, що дозволяє впровадити звичайні їм технології. Для цього їм достатньо лише бути присутнім на українському ринку і лобіювати необхідні законодавчі акти.

Стратегічний розвиток національної економіки неможливий без динамічного розвитку та формування стійкої, потужної та незалежної банківської системи. Іноземні банки з солідним міжнародним досвідом діяльності, що виступають джерелами сучасних банківських технологій, визначають культуру ведення банківської справи, приносять нові фінансові продукти на ринок

банківських послуг, створюють нові вищі стандарти ведення банківського бізнесу, на які і орієнтуються національні кредитні організації [39].

Узагальнюючи основні конкурентні переваги банків, контрольованих іноземними кредитними інститутами, можна зробити висновок про те, що ці переваги в основному походять з «іноземного походження» банку. До таких переваг слід віднести наявність [12]:

- відпрацьовані на різних ринках методи маркетингу та менеджменту. Так банки, що контролюються закордонними кредитними інститутами, що приносять у банківське середовище України корпоративну культуру, сучасні методи та принципи корпоративного управління, надалі активно використовуються українськими банками;

- передові банківські технології, які дозволяють надавати клієнтам різноманітні банківські послуги, загальноприйняті у світовій фінансовій спільноті, що особливо важливо при обслуговуванні кредитними організаціями зовнішньоекономічних операцій вітчизняних підприємств;

- висока надійність кредитної установи, заснованої на значних фінансових ресурсах, переважно за рахунок материнського банку, а також тривалої історії функціонування;

- особливий механізм управління та контролю за ризиками, апробованих на фінансових ринках різних країн, що розвиваються;

- можливості залучення та пошуку зовнішньоекономічних партнерів у розвиток бізнесу в Україні;

- можливість надання кваліфікованої допомоги своїм клієнтам при виході на міжнародні фінансові ринки як у випадку з наданням коштів, так і при консультуванні та наданні всього спектра супроводжуючих цю угоду послуг.

Сьогодні, робляться спроби взяття під контроль зростаючих фінансових ринків. Так, обговорюється питання запровадження особливої системи регулювання міжнародного фінансового ринку з метою вироблення уніфікованих міжнародних стандартів діяльності та нагляду за фінансовими інститутами, які здійснюють операції на глобальних ринках. Одним із найважливіших кроків у

цьому напрямку стане проведення регулярних зустрічей за участю представників фінансової влади провідних країн, міжнародних організацій, країн із зростаючими фінансовими ринками в рамках спеціалізованого форуму, присвяченого питанням та проблемам проведення політики міжнародного фінансового регулювання.

Більшість світових фінансових потоків капіталу спрямовані на обслуговування міжнародного руху товарів та послуг та прямих іноземних інвестицій. Ця частина переміщається між країнами в різній формі капіталів, яка стала ефективною та надає сприятливий вплив на велику кількість національних господарств у системі сформованих світогосподарських зв'язків завдяки її лібералізації.

Найчастіше до позитивного аспекту впливу глобалізації відносять розширення можливостей здійснення прямих інвестицій, у цьому випадку компанія вкладає капітал у створення нових установ або філій з метою виробництва чи продажу своїх продуктів на території іншої країни. У цьому випадку особливої актуальності набуває стабілізуючий вплив прямих іноземних інвестицій на економіки країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою, що проявляється у зростанні рівня виробництва та припливі нових технологій. Так, за останні три десятиліття прискорення глобалізаційних процесів викликало збільшення обсягів та потоків прямих іноземних інвестицій.

Відмінна особливість участі іноземного капіталу у національному акціонерному капіталі полягає в тому, що регулюється двома межами [18]: стимулюється мінімальний рівень нижньої та обмежується верхня межа. Стимулюється рівень та характер участі іноземного капіталу, що забезпечує як певний рівень відповідальності іноземних інвесторів за результати їхньої діяльності для національної економіки, і подальший стратегічний розвиток підприємства. Це в подальшому сприяє підтримці раціональної та структурної участі іноземних інвесторів в акціонерному капіталі країни з точки зору забезпечення національної економічної безпеки та реалізації економічної політики щодо залучення прямих іноземних інвестицій.

У таких умовах великої значущості набувають питання, пов'язані із сучасним становищем банківської системи України та прогнозів її розвитку. Посткризовий період та глобалізація економік призвели до усвідомлення важливості та актуальності такої характеристики банку, як його конкурентоспроможність. Слід зазначити значну роль національної банківської системи у зниженні фінансової залежності української економіки від діяльності іноземних банків та забезпечення економічної безпеки національної економіки.

Посилення конкуренції як з боку представництв зарубіжних банків та вітчизняних банків, так і інших кредитних інститутів було викликано активним розвитком сектору фінансових послуг, що спричинило трансформації банківської конкуренції з національної на міжнародну.

Значні зміни банківського сектору у всьому світі за останні кілька років обумовлюються консолідацією фінансового сектору та глобалізацією фінансових ринків внаслідок чого скорочується число банків, відбувається їх злиття та поглинання, інтернаціоналізується банківська діяльність, концентрується банківський капітал, розширюється сфера діяльності банків, збільшується пропозиція небанківських продуктів та послуг, що сприяє підвищенню значущості вивчення проблем, пов'язаних із забезпечення зростання конкурентних переваг українських банків як на внутрішньому, так і на зовнішніх фінансових ринках.

У цьому контексті слід зазначити, що у більшості випадків теоретичні підходи до такої категорії як конкурентоспроможність банку мають маркетингову спрямованість і, загалом, її суть полягає у здатності банку ефективно реалізовувати потенційні та реальні можливості створення конкурентоспроможних банківських продуктів та послуг, формувати імідж надійного та стійкого банку, що у свою чергу відповідає вимогам клієнтів.

Відтак, із усіх застосовуваних показників, що характеризують конкурентоспроможність банку, більш достовірні економічні та споживчі критерії оцінки. До споживчих критеріїв відносять [2]:

- асортиментну лінійку банківських продуктів;

- умови кредитування;
- термін та максимальну суму кредиту;
- якість обслуговування;
- використання нових технологій;
- диверсифікацію діяльності;
- прозорість інформації про діяльність банку та його філій;
- розподіл філіальної мережі;
- можливість та якість проведення міжнародних операцій;
- місію, стратегію та імідж банку;
- ділову активність та досвід роботи на глобальних ринках.

До економічних критеріїв належить [2]:

- величина відсоткових ставок за кредитами;
- наявність додаткових платежів та комісій, пов'язаних з використанням банківських послуг;
- достатність капіталу;
- якість активів та пасивів;
- інвестиційна політика банку;
- рентабельність та прибутковість;
- можливі ризики;
- частка кредитного ринку;
- темпи зростання клієнтів.

Для оцінки міжнародної конкурентоспроможності банку слід відзначити особливе значення показників, що відображають відповідність банку вимогам глобального фінансового ринку, такими як: якість і наявність міжнародних валютних розрахункових операцій, міжнародних депозитно-кредитних операцій, операцій на міжнародному фондовому ринку, міжнародних інвестиційних проектів, співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, страхування, фінансового та податкового консалтингу [33].

Так, українські банки пов'язують вирішення проблеми підвищення своєї конкурентоспроможності з практичною реалізацією такого розвитку, який забезпечить зростання ефективності за рахунок зниження витрат, збільшення ступеня диференціації ризиків, підвищення прибутковості, розширення лінійки пропонованих послуг, створення банківських інновацій, завоювання та утримання ринку. Особливо слід зазначити обмеженість можливостей у створенні продуктивних банківських інновацій, внаслідок того, що це наводить тільки лише до тимчасових конкурентних переваг.

Використання різних підходів, які використовуються для оцінки конкурентоспроможності українських банків при виході на міжнародні ринки повинні враховувати специфіку її конкретного виду. Коригування цих підходів має здійснюватися залежно від кожного конкретного випадку: специфіка положення конкретного банку, його ставлення до розвитку конкурентоспроможності, завдань оцінки тощо.

Аналізуючи стан фінансового ринку та діяльності банків на ньому слід зауважити, що актуалізується активне використання процесів експансії серед вітчизняних банків. Проте відповідно до кількісних показників структури ринку можна спостерігати формування конкурентоспроможності ринку.

Зауважимо, що найбільш конкурентними сегментами банківського ринку є розрахунково-касове обслуговування, депозитна діяльність, інвестиційне посередництво та кредитна діяльність.

2.3. Стратегія експансії та реорганізації транснаціональних банків

Глобалізація та зростання фінансової нестабільності, як зазначає багато науковців, особливо явно проявляється у більшій чутливості до зовнішніх факторів банківського сектору економіки. Процеси глобалізації пов'язані з лібералізацією фінансових ринків та дерегулювання діяльності банків. Посилення впливу загальносвітових факторів на розвиток усіх сфер економічного життя та

зростання обсягів міжнародних фінансових, торгових та інвестиційних потоків викликає розмивання інституційних відмінностей між різними видами фінансової та банківської діяльності. І, як наслідок, якісно змінюється характер конкуренції міжнародному фінансовому ринку.

В умовах лібералізації фінансової сфери більшості країн, банкам доводиться конкурувати з іншими фінансовими інститутами у різних сегментах фінансового ринку, причому не лише з національними, а й із зарубіжними.

З одного боку, лібералізація створює сприятливі умови для формування та розвитку закордонної філійної банківської мережі, що посилює конкурентну боротьбу, з іншого боку, вона активізує консолідацію банківського капіталу. Дані тенденції викликають збільшення кількості банківських альянсів різного роду, а також призводять до активізації процесів банківських злиттів та поглинань.

ТНБ за умов глобалізації змушені формувати стратегії, що включають такі характеристики [19]:

- достатній рівень обізнаності щодо діяльності конкурентів,
- загальносвітове бачення фінансових ринків,
- гнучкість та швидкість реагування у разі загрози фінансових криз та зміни умов конкуренції,
- можливість контролю операцій у масштабі світового ринку капіталу,
- диверсифікацію та координацію діяльності банку за допомогою нових інформаційних технологій,
- розміщення свого капіталу з максимальною рентабельністю,
- створення системи інтегрованого внутрішньобанківського обліку,
- укладання угод з іншими великими фінансовими, виробничими та торговими структурами,
- формування єдиної мережі, що об'єднує всі філії, дочірні компанії та відділення банку з централізованим керуванням.

Так загальноновизнаними особливостями глобальних стратегій ТНБ є злиття, об'єднання капіталів, взаємні придбання активів, створення системи глобальних кореспондентських відносин. І, як результат, формування великих інтегрованих

фінансових систем, причому по відношенню до них часто окремі регіони та країни виступають як другорядні підлеглі території.

Зазвичай, визначаючи свою стратегію, банки використовують апробовані раніше у світовій економічній літературі та практиці підходи. Для міжнародної банківської діяльності найбільш використовуваними напрямками стратегічного розвитку є зростання чи скорочення. Причому стратегії скорочення у сучасних умовах бурхливого зростання банківських структур застосовуються вкрай рідко. Для стратегій зростання характерним є систематичне збільшення середньо- та довгострокових цілей над показниками попередніх періодів.

Розглянемо найпоширеніші стратегії зростання, що застосовуються ТНБ нині.

Найпоширенішою стратегією у світовій банківській практиці є застосування матриці «товари-ринки» відомого американського економіста І. Ансоффа, яка передбачає застосування чотирьох альтернативних стратегій збільшення збуту банківських продуктів, таких як стратегія проникнення ринку, розвитку ринку, розробки товару і диверсифікації [19].

У тому випадку, якщо використовується стратегія проникнення на ринок, банк здійснює експансію на вже сформований ринок, пропонуючи аналогічний продукт, що його конкуренти. Така стратегія має широке поширення в Україні. Реалізація цієї стратегії передбачає використання одного з трьох варіантів зростання: залучення нових клієнтів, збільшення існуючого обсягу використання продукту, переманювання клієнтів конкурентів.

Наступна стратегія зростання ТНБ – стратегія розвитку. Вона характеризується розширенням ринку збуту послуг за рахунок створення нових ринкових сегментів або ринків. Дотримання цієї стратегії здійснюється за допомогою: просування існуючих банківських продуктів у нові сегменти банківського ринку, виявлення нових галузей застосування банківських продуктів, географічної експансії. У практиці вітчизняних банків такі стратегії активно застосовувалися роки під час комерціалізації у другій половині 1980-х,

коли банки стали пропонувати населенню послуги, пропоновані лише раніше підприємствам [19].

Стратегія просування банківських продуктів (послуг) на нових сегментах ринку використовується у разі прийняття нового продукту спочатку виділених цільових сегментах. Наприклад, продукти, орієнтовані лише на заможних споживачів починають пропонуватись і менш забезпеченим верствам населення.

Щодо проникнення ТНБ на новий географічний ринок, то в недавньому минулому така експансія здійснювалася за рахунок відкриття нових представництв, дочірніх компаній, філій. Однак, в даний час існує можливість проникати на нові ринки за допомогою сучасної техніки та телекомунікацій.

Розглядаючи стратегії диверсифікації ТНБ, слід навести приклад діяльності «Сіті Банку», створеного в 1812 році Нью-Йорк. Завдяки здібності фахівців даного банку виявляти нові перспективні напрямки на ринку фінансових послуг він перетворився в один із найбільших транснаціональних банків світу. Так було в 1960-1970 роках «Сіті Банк» здійснив стратегічну реструктуризацію діяльності з двом напрямкам, причому дані перетворення спричинили суттєвий вплив на фінансовий ринок загалом.

Першим напрямком стало створення банківської холдингової компанії, що дозволило розширити географічну сферу діяльності та спектр запропонованих банком послуг. Правильний вибір організаційної структури банку дозволив створювати принципово нові структури за межами ринку банківських послуг США та придбати дочірні підприємства та фірми за кордоном, не входячи в суперечність із банківським законодавством.

Подальший розвиток ТНБ був пов'язаний з розширенням інформаційного та страхового бізнесу. Однак згідно законодавству США американський банк міг займатися страхуванням тільки за кордоном, що спричинило отримання від Федеральної Резервної системи дозволу «Сіті Банком» на здійснення страхової діяльності у Великій Британії. Причому перш ніж придбати страхову компанію у Великій Британії транснаціональний банк протягом трьох років займався вивченням та аналізом ринку фінансових послуг для населення.

Наступним поширеним методом розширення банківського бізнесу є поглинання та злиття, яке є невід'ємною ознакою будь-якого бізнесу та викликається прагненням до розширення масштабів операцій. Так для України проблема консолідації банківського капіталу за допомогою поглинання великими та надійними банками більше нестійких та дрібних банків особливо актуальна на сучасному етапі розвитку фінансового ринку.

У банківській діяльності на відміну інших форм комерційної діяльності ефект масштабу зазвичай не є очевидним і грає лише другорядну роль. Це доводять емпіричні дослідження залежності рангу банку за розміром та відносного рівня витрат у часу.

Виділимо основні причини укрупнення банківського бізнесу. По-перше, досягається зниження страхових резервів ліквідності, причому розміри концентрації банківського капіталу виступає основним показником, що позитивно характеризує стан фінансової системи країни, а тенденція укрупнення банківських установ за рахунок скорочення дрібних – простежується у всіх країнах світу.

Існує два способи укрупнення банку: поступове нарощування активів та об'єднання за рахунок проведеного злиття або поглинання однієї банківської одиниці іншої. У першому випадку укрупнення банку носить еволюційний характер. Другий варіант – є індивідуальна, неординарна подія, особливо поширена в останні роки, причому його реалізація потребує нестандартних методів підходів реалізації, а наслідки мають довгостроковий характер [30].

У разі коли керівництво банку планує розширення його діяльності, то витрати на поглинання зазвичай порівнюються із витратами на створення нової філії, зі схожими можливостями, спеціалізації, місцезнаходження та характер послуг. В основі ідеології поглинень/злиття лежить феномен «синергії». До позитивного ефекту банківської синергії відноситься збільшення власних активів та капіталу, а, отже, розширення масштабів операцій та можливість більш мобільно перерозподіляти наявні кошти. В основі прагнення банків до універсалізації лежить загальносвітова тенденція дерегулювання фінансових операцій.

Ще одним вагомим мотивом для поглинань/злиття є бажання продемонструвати акціонерам хороші показники діяльності банку, що зазвичай призводить до зростання курсів та обсягів продажу акцій. Так у 80-ті роки в американській банківській промисловості спостерігалось різке збільшення числа злиття та поглинання. У більшості випадків, об'єктивну оцінку результатів злиття/поглинання дають, що виражають усереднені очікування дисконтованого потоку доходів від правочину, котирування фондового ринку. Так, якщо ринкова капіталізація, після укладеного правочину зросла, то об'єднання характеризується позитивною синергією.

Процеси злиття і поглинання за своєю формою вияву стратегії є учасниками угод злиттів і поглинань, базуючись на наявній інформації про об'єкти, їх характеристику і вартість, проводять попередні переговори, формують загальну картину про привабливість бізнесу [21]. Кожен етап процесу злиття і поглинань (рис. 2.6) відрізняється характерними рисами, а також цілями, які необхідно досягти після його завершення.

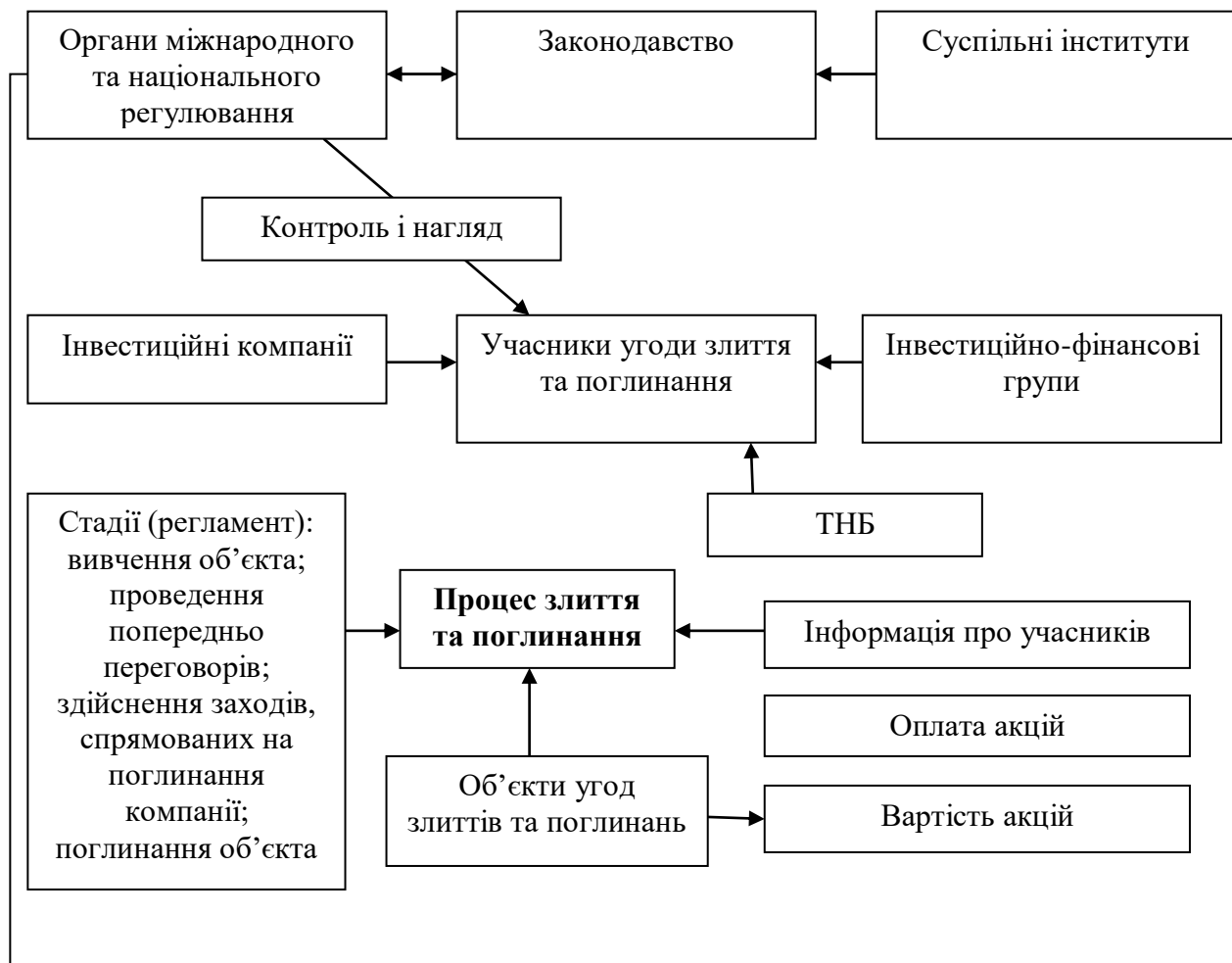

Рис. 2.6 - Механізм злиттів і поглинань ТНБ

Джерело: авторська розробка на основі проаналізованих джерел [20-22, 40].

Іноземний капітал в Україні представлений 23 країнами, структура деяких з них представлена рис. 2.7.

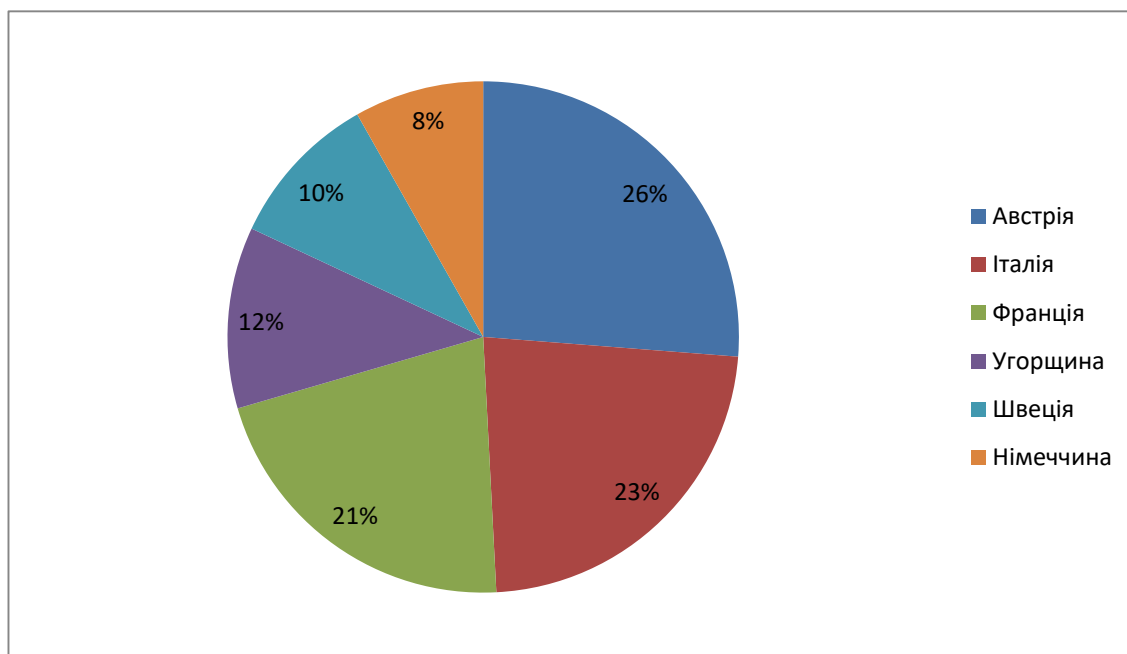

Рис. 2.7 - Структура іноземного капіталу

Джерело: складено автором на основі [16].

Можна зробити висновок про достатній ступінь диверсифікованості банківського сектору за країною походження капіталу, що підтримує здорову конкуренцію серед банків [8].

Для процесів злиттів та поглинань в Україні, як і в інших країнах світу, притаманна хвилеподібна динаміка, зумовлена, насамперед, циклічністю розвитку світової та національної економік.

Хоча й темпи об'єднань останніми роками значно знизилися, але у міжнародній банківській галузі відбуваються якісні зміни. Так під впливом останньої світової фінансової кризи загострилися проблеми погіршення становища малих та середніх банків, що має призвести до масштабного перерозподілу капіталів.

Рішення про реорганізацію банків шляхом злиття або поглинання може бути прийнято на основі таких умов, що наведено на рис. 2.8.

Передумови прийняття стратегії реорганізації	не досягнуть необхідного мінімального розміру статутного та регулятивного капіталів; оптимізація активів у межах ФПП і перерозподіл власності між ФПП;
	отримання готового бізнесу зі своєю мережею філій, клієнтами та репутацією; диверсифікація діяльності шляхом розширення географії збуту й розширення асортименту банківських продуктів;
	зростання власної частки на ринку; зменшення витрат за рахунок ефекту масштабу шляхом розподілу постійних витрат на більшу кількість продукції, що приводить до зменшення середньої величини витрат на одиницю продукції.

Рис. 2.8 - Умови прийняття стратегії реорганізації банку

Джерело: складено автором на основі [40].

Зауважимо, що нині в Україні не має зафіксованих випадків щодо злиттів на внутрішньому ринку та поглинання дочірніх банків.

Узагальнюючи, можна виділити основні вимоги вибору найкращого злиття транснаціональних банків: вартість перетворення, супроводу та експлуатації, можливість справлятися зі значним навантаженням та здатність до масштабування, підтримки та супроводу інфраструктури, що експлуатується, функціональні можливості, односпрямованість із довгостроковими стратегіями банку, наявність та доступність кваліфікованих фахівців.

Закордонна експансія ТНБ переважно спрямована на сектор банківських послуг, країн, що розвиваються, і країн колишнього соціалістичного табору. Причиною цього є величезний потенціал такої експансії. Більшість із цих країн переживають період так званого «банківського посередництва», коли частка ВВП, розподіляється через банки у вигляді кредитів, набагато нижче, ніж у розвинених країнах [40].

Найбільшу активність на цих ринках виявляють ТНБ розвинених країн, власні ринки яких відрізняються низькою прибутковістю та високою конкуренцією.

Так, надходження великої кількості зарубіжних банків веде до змін у банківській сфері приймаючої країни. В даному випадку мається на увазі, що банк-інвестор приносить досвід управління та капітал у наступні сфери діяльності банку: гарантія розміщення кредиту; інформаційні технології; розробка нових банківських послуг та продуктів; операції з пасивами та активами тощо. Що особливо важливо для банківської системи країн, що розвиваються, де передача банківських технологій зіграла важливу роль у створенні кредитної культури.

Позитивним прикладом значного ефекту, які справляють прямі іноземні інвестиції на модернізацію фінансового сектора та консолідацію банківського капіталу є банківський сектор Польщі.

Забезпечення віртуальних відносин банку та клієнта ґрунтується на застосування сучасних мультимедійних засобів і поступово витісняє особисте спілкування між ними. Дистанційні банки, використовуючи комп'ютерні технології та телефонні канали зв'язку можуть надати своїм клієнтам наступні класичні банківські послуги: управління платежами, заощадженнями та позичковими операції.

В даний час комунікаційні та інформаційні технології все активніше застосовуються як спосіб залучення клієнтів, а фінансові послуги надаються через інтернет, що призводить до поступового зниження частоти фізичних контактів клієнтів з банками та заміни їх на віртуальне спілкування. Дані технології дозволяють досягти високого рівня індивідуалізації пропонованих банківських продуктів та послуг не залежно від місця та часу за запитом клієнта.

Крім нових можливостей застосування інформаційних технологій пов'язано і з певними ризиками. Через те, що дані технології сприяють зміні самого характеру взаємовідносин між банком та клієнтом, вони сприяють спрощенню процедури зміни обслуговуючого банку для клієнтів. Ще одним із ризиків віртуалізації діяльності банку виступає ризик деперсоналізації відносин між

клієнтом та банком. Також негативні наслідки можливі, якщо банк використовує для впровадження недостатньо розробленої стратегії впровадження нових технологій [45].

Через те, що створення дистанційного банківського обслуговування зазвичай пов'язане із закриттям функціонуючих банківських офісів та підрозділів, відбувається кадрова та організаційна реструктуризація банку. У тому числі відбувається скорочення зайнятості, кількості підрозділів та перенавчання персоналу.

Також застосування нових технологій сприяє зміні правил конкурентної боротьби як у сфері віртуального банкінгу, так і у традиційній банківській сфері. Так вже зараз простежується тенденція витіснення банків у сфері посередництва проведення платежів.

У ситуації, що склалася між банками для підтримки конкурентних цін на пропоновані товари та послуги застосовуються схеми контролю за витратами, проводиться аналіз ефективності діяльності та ведеться боротьба за скорочення витрат. Націленість банків на відповідність вимогам сучасних умов передбачає збільшення витрат на впровадження нових телекомунікаційних та інформаційних технологій, розвиток додаткових до мережі електронних дистрибутивних каналів. Внаслідок чого формується протиріччя між необхідністю значних витрат та прагненням до економії.

Ця концепція стала концептуальною базою для розробки процесів вертикальної дезінтеграції банківської діяльності у Західних країнах. Що відбилося у тенденції передачі частини функцій банків незалежним фінансовим компаніям за договорами підряду, такими як: ведення рахунків приватних осіб; управління ризиками клієнтів; автоматизація грошових розрахунків тощо. Причому, незважаючи на це, за банками зберігається кінцевий розподіл фінансових послуг.

Все вищеперелічене призводить до істотних змін в організаційній структурі банків, проте, за умови збереження універсальності їхньої діяльності. Причому

зміни в організаційній структурі спрямовані на формування великомасштабних та диверсифікованих банківських об'єднань.

Одночасно з диверсифікацією банки з метою підвищення ефективності намагаються розвивати ті напрями своєї діяльності, які надалі можуть стати конкурентною перевагою перед іншими банками та, як наслідок, використовують стратегії спеціалізації.

Сьогодні найбільші ТНБ відкривають філії практично у всіх міжнародних фінансових центрах та на всіх іноземних фінансових ринках. Ті банки, які мають лише кілька іноземних філій, воліють розташовувати їх у найбільш значущих міжнародних валютних центрах, таких як Нью-Йорк і Лондон, а також офшорних зонах, наприклад, на Маршаллових або Багамських островах [46].

Такий вибір визначається можливістю заснування філії зі спеціальних операцій без значних матеріальних та тимчасових витрат. Причому більшість з цих філій можуть надати повний спектр банківських товарів та послуг, як для фізичних осіб, так і для компаній та урядових агенцій.

Найбільш успішні та великі банки розвинених країн, розширюючи географію своєї діяльності за допомогою відкриття філіальної мережі, покращують рівень обслуговування клієнтів, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Можна виділити три основні напрямки розвитку банківської діяльності за кордоном [43]:

- відкриття зарубіжних банків та філій,
- виконання транскордонних операцій, таких як надання фінансових послуг іноземним клієнтам та надання кредитів,
- купівля часток зарубіжних банків чи його акцій.

Таким чином, проаналізувавши стратегічні особливості присутності філій зарубіжних банків у розвинених країнах та країнах з перехідною економікою, можна зробити такий висновок, що філії ТНБ не бажають приходити на ринок роздрібних операцій, який вже традиційно обслуговується вітчизняними банками, а зосереджують свою увагу на проведенні великих операцій. Крім того, вони

впроваджують нові інформаційні технології та засоби комунікації у банківській сфері, стимулюючи вітчизняні банки на інновації; сприяють залученню іноземних інвестицій у різні сектори економік країн, оскільки основною причиною їхнього приходу є «слідування за клієнтом».

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

3.1. Перспективи експансії транснаціональних банків у посткризовий період

За умови посилення та глобалізації світогосподарських відносин актуалізується роль ТНБ та іноземного капіталу як ключового провідника глобалізації фінансового ринку. Проте, транснаціоналізаційні процеси, зазвичай, супроводжуються підвищенням банківських ризиків внаслідок коливань фінансового стану приймаючої держави, через поширення негативних тенденцій на національному ринку та монополізаційних ризиків серед банків з іноземним капіталом.

Експансія ТНБ на глобальному фінансовому ринку здійснює позитивний вплив, який зумовлено нарощуванням обсягу ПІІ, можливостями національних банків залучати зовнішні фінансування, використовувати сучасні управлінські та фінансові інновації, які пов'язані з поширенням активів за кордон, реалізації офшорного бізнесу. Негативні тенденції визначаються недосконалістю конкуренції на міжнародних ринках внаслідок неспроможності врегулювання зовнішніх фінансових ресурсів. Проте, дані тенденції дають змогу ТНБ використовувати наявні конкурентні переваги материнської країни та виходити на нові ринки [12].

У період посткризового розвитку глобальної економіки основними детермінантами є реалізація жорстких регулюючих заходів з боку держави щодо усунення неплатоспроможності банків, адже сучасна ринкова економіка повинна базуватися на принципах прибутковості та збитковості. Крім того, національно-

господарська система повинна мати збалансованість та якість фінансових інструментів, послуг та технологій.

Однією з головних тенденцій у світовій економіці є посилення ролі ТНБ та підвищення їхньої ролі у розвитку фінансової глобалізації. Міжнародна банківська індустрія є ключовою складовою глобальної економіки. Вона є рушійним фактором розвитку фінансової глобалізації, і одночасно сама змінюється під впливом економічної глобалізації.

ТНБ є результатом розвитку та концентрації банківського капіталу, розширення механізму його функціонування на міжнародному рівні, представниками найпередовіших банківських та інформаційні технології. Разом з тим, вони мають визначальний вплив на розвиток світової економіки та перебудову міжнародних економічних відносин, визначають умови та масштаби фінансової глобалізації, розподіляють кредитний ризик та перерозподіляють кризові процеси, беруть участь як у дисбалансі та асинхронізації, так і в оптимізації господарства у глобальних масштабах [21].

В умовах гострої конкурентної боротьби та ускладнення міжнародних економічних відносин ТНБ змушені розвивати та вдосконалювати організаційно-правові форми присутності на зарубіжних ринках. До нових форм можна віднести банківські агенції та «банки-невидимки». За юридичного статусу іноземна банківська агенція близька до філії іноземного банку, але закордонні банківські агентства завжди тією чи іншою мірою обмежені у видах своєї діяльності: наприклад, вони можуть займатися кредитуванням місцевих юридичних та фізичних осіб, але не мають права приймати депозити та вклади [3].

Диверсифікація функцій сучасного банківського бізнесу, з одного боку, відбивається у глобалізації діяльності ТНБ, з іншого боку, сучасний перелік фінансових операцій, що пропонуються ТНБ, робить їх особливими універсальними фінансовими комплексами, які, поряд із традиційними операціями, що пропонують своїм клієнтам принципово нові види банківських послуг. Диверсифікація операційної діяльності пов'язана з розширенням

безпосередньо переліку пропонованих ТНБ активних, пасивних та комісійно-посередницьких операцій.

Внаслідок гострої потреби формування дієвого механізму взаємодії кредитно-фінансової системи України з представниками ТНБ в посткризовий період відзначається потреба у використанні позитивних тенденцій залучення іноземного капіталу для покращення структури експорту, інноваційного та соціально-економічного розвитку.

Дієвим механізмом експансії ТНБ та нарощування конкурентоспроможності приймаючої країни на міжнародному рівні є отримання іноземним філіалом світового мандату на його продукти. Даний процес можливо реалізувати внаслідок надання філіям дивізійного статусу та утворення регіональної штаб-квартири [21].

Таким чином, аналізуючи світовий досвід щодо розвитку місцевих банків та експансії ТНБ, зазначимо, що роль іноземних філій може мати різний вплив на національну економіку через різницю у виконуваних функціях. Попри те, що перелік функцій формується відповідно об'єктивних факторів, їх роль у механізмі експансії ТНБ є керованою. Наслідок експансії ТНБ та підвищення взаємодії з іноземними банками відбувається зростання людського потенціалу, що виступає ефективним механізмом трансмісії внутрішніх та зовнішніх чинників конкурентоспроможності фінансового ринку, яка формується відповідно до політики діяльності ТНБ та державного регулювання.

До учасників міжнародної банківської системи, яка виступає важливим елементом світового фінансового ринку, висувуються високі вимоги, пов'язані з їхньою здатністю реально інтегруватися в глобальну економіку. Однак і вигоди від такої інтеграції є великими. Серед них отримання доступу до зовнішніх джерел фінансування, які часто є більш функціональними та дешевшими порівняно з внутрішніми. Також, створивши представництва та філії у різних країнах, банк збільшує кількість клієнтів та в змозі пропонувати більше продуктів.

Сьогодні українські банки значно відстають від найбільших транснаціональних кредитних організацій як за обсягами іноземних інвестицій, так і залучення до глобального банківського сектору. Незважаючи на значний розрив, інтернаціоналізація українських банків, як і раніше, перебуває на низькому рівні.

На разі, основною проблемою України є невідповідність кредитно-інвестиційних інститутів до потреб глобальної економіки, розвитку експорту, що має високий рівень доданої вартості, внаслідок чого спостерігаються загрози економічній безпеці держави.

Відповідно до загроз сучасної глобальної системи можна виокремити основні аспекти конкурентоспроможності фінансового ринку, що формуються відповідно до взаємодії з ТНБ, які наочно представленні на рисунку 3.1.

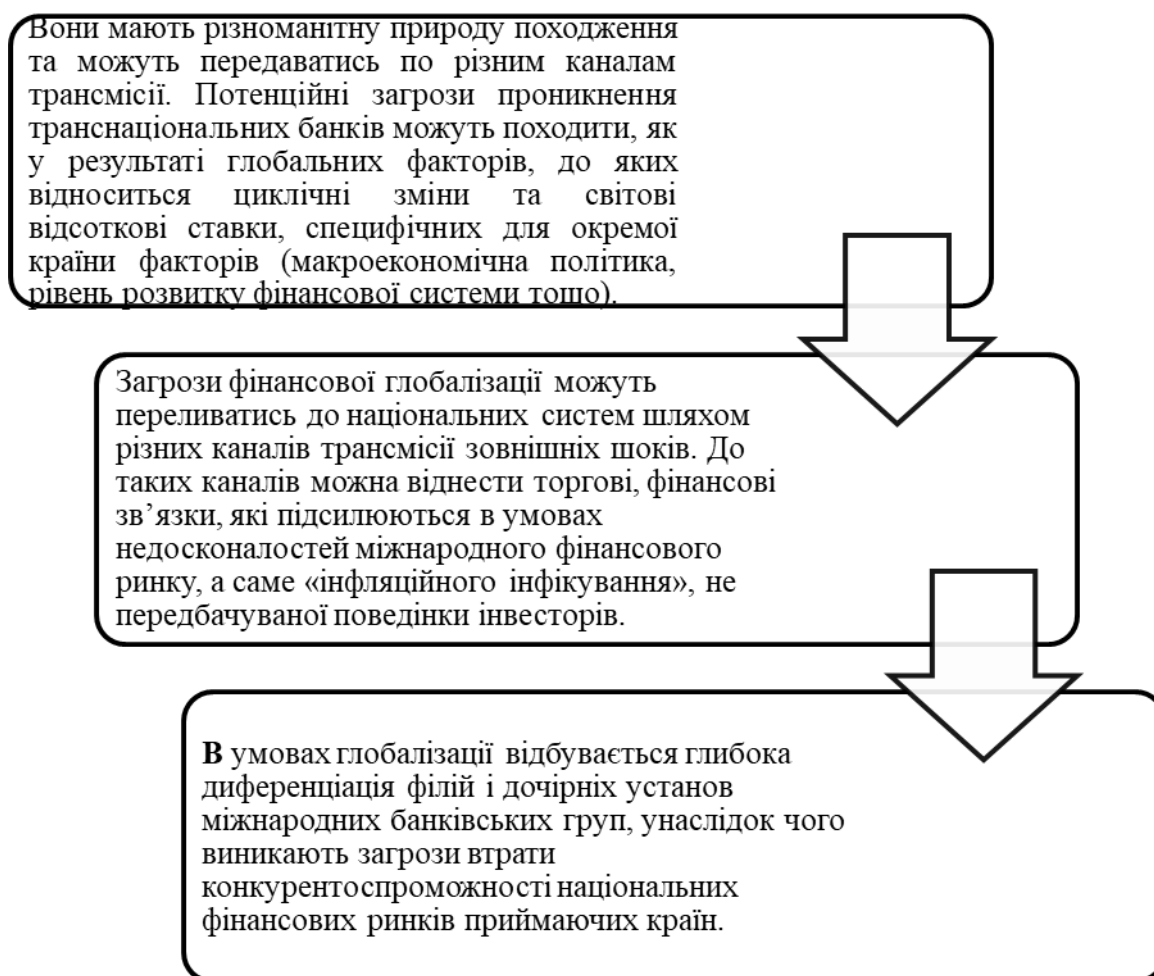

Рис. 3.1 -Чинники конкурентоспроможності фінансових ринків в умовах транснаціональної діяльності

Джерело: складено автором на основі [38].

Відповідно до глобалізаційних викликів сьогодення актуальним питанням постає реалізація дієвої державної політики щодо врегулювання та попередження ризиків на фінансовому ринку, які відбуваються внаслідок залучення іноземного капіталу. Основними заходами державного регулювання може бути пруденційний нагляд та підтримка фінансової стабільності.

Ефективна система кооперації з ТНБ повинна охоплювати широкий перелік організаційно-правових механізмів та господарських важелів, оскільки експансія ТНБ має негативні явища, які призводять до різних економічно-політичних проблем. Відтак, державний механізм врегулювання експансії ТНБ повинен виявляти та попереджувати ситуації, внаслідок яких фактичні або прогнозовані ризики переходять граничну межу, розробляти заходи спрямовані на вихід країни із небезпечної зони, збалансовувати нормативно-правові акти та проводити експертизу державних рішень щодо вирішення фінансово-господарських питань відповідно до потреб держави [38].

Майбутнє українського банківського сектору залежить від зміни величин валового внутрішнього продукту, курсу національної валюти, платіжного балансу, інфляції, обсяги ВВП, облікової ставки НБУ. Поки що їх динаміка в національній економіці загалом помітно гірше, ніж у країнах із розвинутою ринковою економікою, що негативно позначається на розвитку вітчизняного банківського сектору.

У розвиток зарубіжних кредитних операцій українських банків необхідним є також підвищення якості управління ризиками. Виконання правил Базельського комітету з банківського нагляду потребує регулярного здійснення моніторингу ризиків кредитно-фінансової установи, ефективного застосування методів їх управління (таких як стресотестування з прогнозуванням ймовірності виникнення кризових ситуацій), систематичного та дієвого зовнішнього та внутрішнього контролю за веденням банківської діяльності.

На сьогодні, експансія ТНБ в Україні не є досить розвинутою у порівнянні із світовими лідерами фінансового сектору. Даний процес має досить мінливий

характер внаслідок частих випадків не розкриття інформації про угоду. Саме необхідно сприяти удосконаленню регулюючих процесів та залученням притоку іноземного капіталу, сприяти інвестуванню українськи підприємців в активи іноземних компаній для подальшого розширення виробництва та виходу на світові ринки.

У 2020 році можна було спостерігати тенденцію спаду національної економіки яка склала близько 4,4% від загального рівня ВВП, тоді як було спрогнозовано зростання на 3%. Протягом 2016-2018 років український фінансовий сектор відзначився не найкращим етапом злиття та поглинання ТНБ , але у 2019 році спостерігалася протилежна тенденція [23].

Так, у 2019 році загальна вартість експансійних угод становило близько 2,5 млрд. дол. США, що на 28% більше ніж у 2018 році. На основі цього, прогнозувалося, що у 2020 році будуть високі показники злиття та поглинань, проте внаслідок світової пандемії відбулися значні зміни в економічному секторі та вартість угод знизилася майже в тричі. Внаслідок такого спаду показники вартості експансійних угод прирівнялися до показників 2017 року та показали спад близько 68% порівняно з 2019 роком [23].

Світовий ринок М&А у 2021 році продемонстрував двозначне зростання на 47% за вартістю та 31% за обсягом, порівняно з 2020 роком. Рік для ринку М&А в світі став видатним новим рекордом – 48 948 угод на суму 4 418 млрд доларів США, що за вартістю перевершило попередні рекорди 2007 року (3 833 мільярди доларів США) і 2017 року за обсягом (37 437 угод).

Військове вторгнення в Україну істотно ускладнило нестабільну геополітичну ситуацію. ОЕСР вказала на можливе зниження глобального зростання більш ніж на один відсотковий пункт у 2022 році (раніше прогнозувалося зростання на 4,5%) і на півтора відсоткового пункту для Європи. ЄЦБ вже переглянув свій прогноз щодо Єврозони з 4,2% до 3,7%, при цьому агенція Standard&Poore наслідувала його приклад, прогнозуючи зростання світового ВВП на 3,6% (-0,6% від попереднього прогнозу) і 3,3% для Єврозони (-1,1%).

Порівнюючи показники України з угодами Центральної та Східної Європи вартість угод впала на 16%, а загальносвітова вартість ринку злиття та поглинання знизилася на 6%.

На рис. 3.2 виокремимо основні проблеми експансії ТНБ на українському банківському ринку.

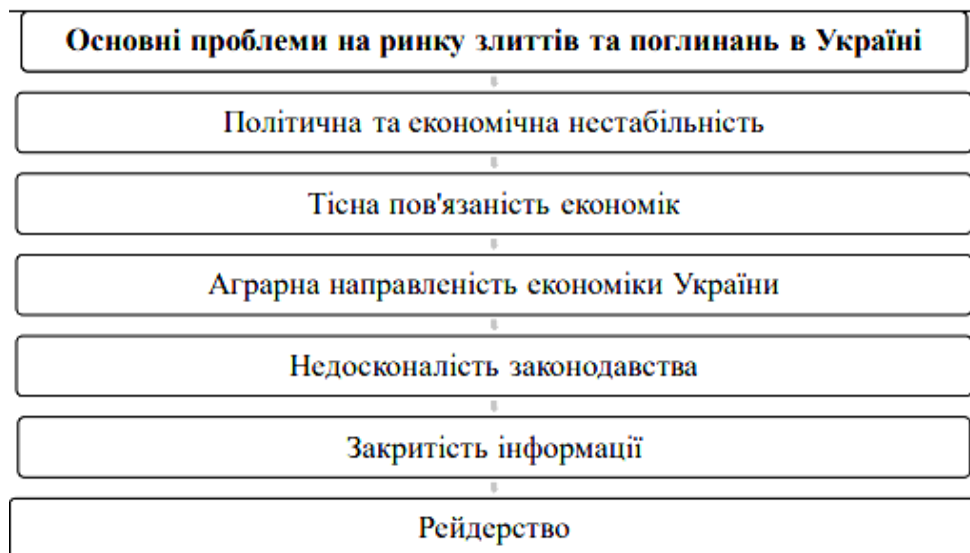

Рис. 3.2 Основні проблеми злиття та поглинання банків в Україні

Джерело: складено автором на основі [8].

Ще однією проблемою є спрямованість національної економіки на залучення іноземного капіталу та відсутність вітчизняного інвестування. Так на початку 2021 року було прийнято закон спрямований на спрощення умов для великих іноземних інвесторів щодо фінансування українських проектів, а березні 2022 року КМУ прийняв Національну економічну стратегію 2030, яка встановлює планове збільшення притоку ПІІ до 2030 року до 15 млрд. дол. США на рік. Це є позитивною тенденцією, оскільки ПІІ формують додатковий капітал для держави, впроваджують нові технології та розробки у функціонування вітчизняної економік. Іноземні інвертори створюють додаткові робочі місця та роблять чималий внесок у ВВП країни, проте проблемним аспектом є те, що при виборі країни інвестування інвестор не має цілі розвитку локальної економіки, а спрямовується на пошук дешевої робочої сили [16].

Відповідно до зазначених проблем можна виокремити перспективи удосконалення врегулювання процесів експансії, які наочно представлено на рис. 3.3.

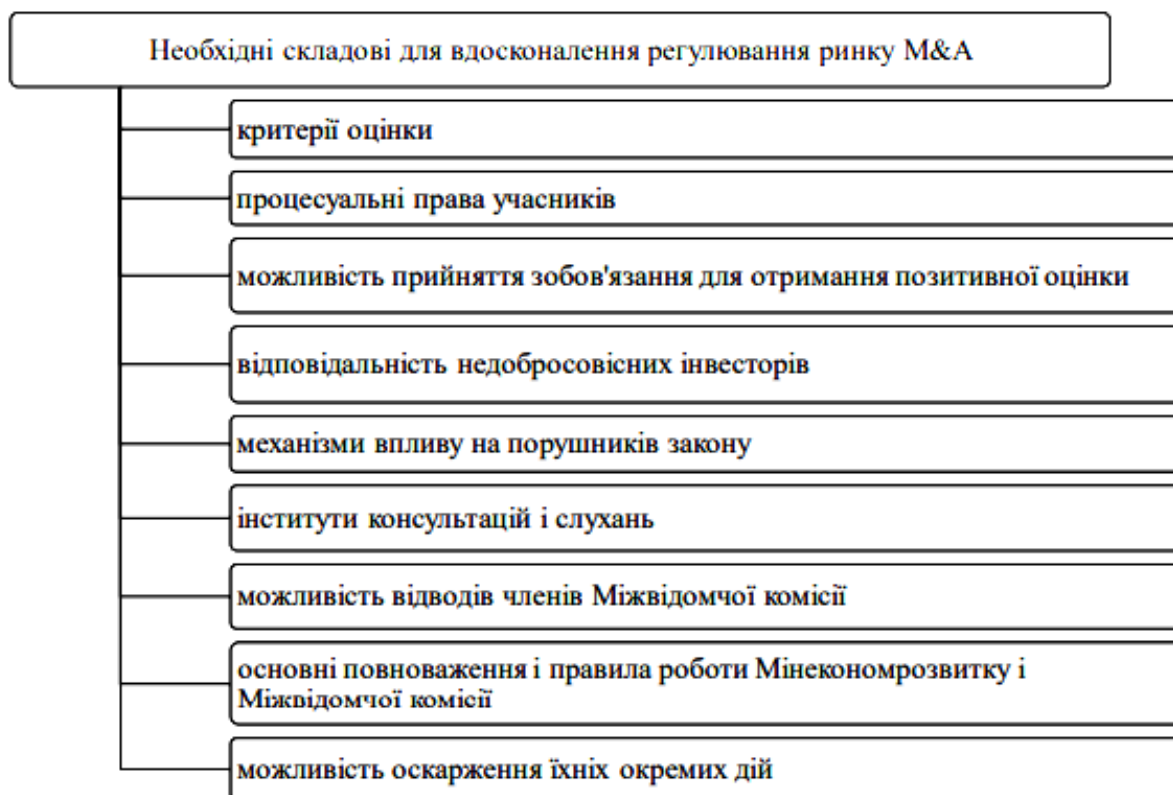

Рис. 3.3 - Перспективи удосконалення законодавчого регулювання процесу експансії ТНБ в Україні

Джерело: складено автором на основі [8].

Таким чином, внаслідок високого рівня макроекономічних ризиків інвестиційна діяльність на теренах України буде стримуватися. Проте найбільшою небезпекою є дефолт з державних позик. Так, велику роль відіграє саме ефективність державної регулятивної політики спрямованої на розкриття інформації про угоди та ведення більш прозорої діяльності фінансового ринку, адже саме ці чинники можуть сприяти поліпшенню іміджу країни у глобальному середовищі та покращенню інвестиційного клімату загалом.

3.2. Інструментарій вирішення проблеми державного регулювання участі транснаціональних банків у банківській системі України

Міграція банківського капіталу через національні кордони – закономірний процес розвитку економіки, нарощування продуктивних сил, посилення конкуренції та транснаціоналізації виробництва. Збільшення масштабів виробництва спричиняє зниження витрат, не лише у промисловості, а й у фінансовій сфері. Крім того, об'єктивне прагнення до збільшення прибутку, розширення свого ринкового сегмента, поліпшення конкурентної позиції, яке стимулює процеси концентрації та централізації банківського капіталу. Нарощування промислового капіталу, концентрація виробництва також є об'єктивною причиною зростання банків. Слідом за промисловими гігантами банки долають національні кордони та стають транснаціональними.

Основу процесів транснаціоналізації капіталу та поширення міжнародних банків становить створення глобальних фінансових ринків та необхідність фінансового посередництва ними. Забезпечити безперервне рух грошей на світовому фінансовому ринку та потреби транснаціонального капіталу в різних фінансових послугах такого рівня здатні лише міжнародні банки як міжнародні фінансові посередники.

Наразі, українська система використовує такі заходи спрямовані на врегулювання діяльності ТНБ на початковому етапі входження їх на український ринок [22]:

- частка іноземного капіталу не повинна перевищувати 15%;
- частка капіталу на одного іноземного інвестора має встановлений максимум 35%;
- відкривати філії мають право лише банки-нерезиденти з високими показниками.

Підтримка високих та стійких темпів економічного зростання та досягнутої макроекономічної стабільності викликає необхідність вироблення нових рішень українським урядом, які будуть спрямовані на подальше зміцнення банківського

сектору та забезпечення його поступального розвитку, що може бути досягнуто за допомогою підвищення стійкості банківської системи, посилення захисту інтересів вкладників, удосконалення банківського нагляду, регулювання та досягнення високої конкурентоспроможності вітчизняних банків.

Особливість банківської галузі полягає в тому, що вона відноситься до високорегульованої сфери економічної діяльності. Так, порівняно з іншими суб'єктами економіки, банки піддаються додатковому оподаткуванню, що відбувається у вигляді резервних вимог. Ще однією особливістю банківських інститутів є те, що вони характеризуються монопольним правом на частину видів діяльності, наприклад, в області залучення вкладів.

З урахуванням складнощів реалізації контролю у сфері банківських послуг національні регулюючі органи часто вимагають надання послуг через структурні підрозділи, що знаходяться на території цієї країни, що впливає на собівартість наданих послуг та знижує рівень порівняльних переваг ТНБ.

У тому випадку, якщо уряд країни покладає соціальну функцію на банки, їм має надаватись якась компенсація за підтримку мережі та виконання операцій, що не приносять достатніх банку прибутків. До одного з таких способів компенсації можна віднести протекціонізм.

Так у Канаді за банками зберігається широка мережа філій, причому не закриваються навіть філії, які є збитковими і знаходяться у віддалених малих містах та сільських районах. Причому збереження широкої мережі філій, субсидується за рахунок прибуткових операцій, що здійснюються в інших сегментах банківського ринку, що досі відноситься до частини витрат ведення банківського бізнесу. Однак, канадський уряд та громадськість, розглядаючи великі банки як «національних чемпіонів», надають їм статус самостійності [42].

Так, розвиток банківського сектору та позитивна динаміка його кількісних параметрів значною мірою залежать від таких ключових показників розвитку економіки України, як динаміка платіжного та торгового балансу, валютний курс, рівень інфляції, обсяг ВВП, розмір ринкових процентних ставок, співвідношення безготівкових та готівкових форм розрахунку. Причому результатом розвитку

вітчизняного банківського сектору має стати збільшення його значимості у національній економіці, посилення фінансової стійкості кредитних організацій та їх прозорість. У той же час, показники банківського сектору мають наблизитися до аналогічних показників країн із перехідною економікою, в яких уже сформовані сучасні ринкові механізми господарювання.

Однак, зазначимо, що розвиток вітчизняної банківської системи стримується внутрішніми та зовнішніми факторами. До проблем внутрішнього характеру належить нерозвиненість системи управління, слабкість рівня бізнес-планування, незадовільність рівня керівництва в окремих банках, що ускладнюється орієнтацією на надання сумнівних послуг та недобросовісну комерційну практику, фіктивність значної частини капіталу частини банків.

Зовнішні фактори, що стримують розвиток банківської системи характеризуються високими ризиками кредитування, невирішеністю ключових проблем у регулюючому законодавстві, обмеженістю ресурсних можливостей банків, у тому числі дефіцитом середньострокових та довгострокових пасивів, а також низьким рівнем довіри населення до більшості банків [1].

Як зазначається у Стратегії розвитку кредитних операцій вітчизняних банків необхідно підвищувати якість управління ризиками внаслідок чого банки повинні застосовувати рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду та методи, що застосовуються у міжнародній практиці з управління ризиками, в тому числі і з використанням економіко-статистичних оцінок ймовірності настання несприятливих подій для банку та методів стрес-тестування. А також, необхідне забезпечення постійного моніторингу ризиків кредитної організації за умови ефективного функціонування систем внутрішнього контролю та управління, виключення прийняття нерегламентованих та неконтрольованих рішень, пов'язаних з банківськими ризиками, виконавчим керівництвом та працівниками банку.

Причому в основі вдосконалення системи регулювання банківського нагляду та банківської діяльності має використовуватися таке застосування світового досвіду та міжнародно-визнаних норм, яке б враховувало особливості

функціонування та організації вітчизняного ринку банківських послуг, що вимагатиме від НБУ суттєвого розвитку змістовних підходів до банківського нагляду. На рис. 3.4 схематично представлено правову регламентацію вимог за загальною системою управління ризиками українських банків, яка містить дві складові.

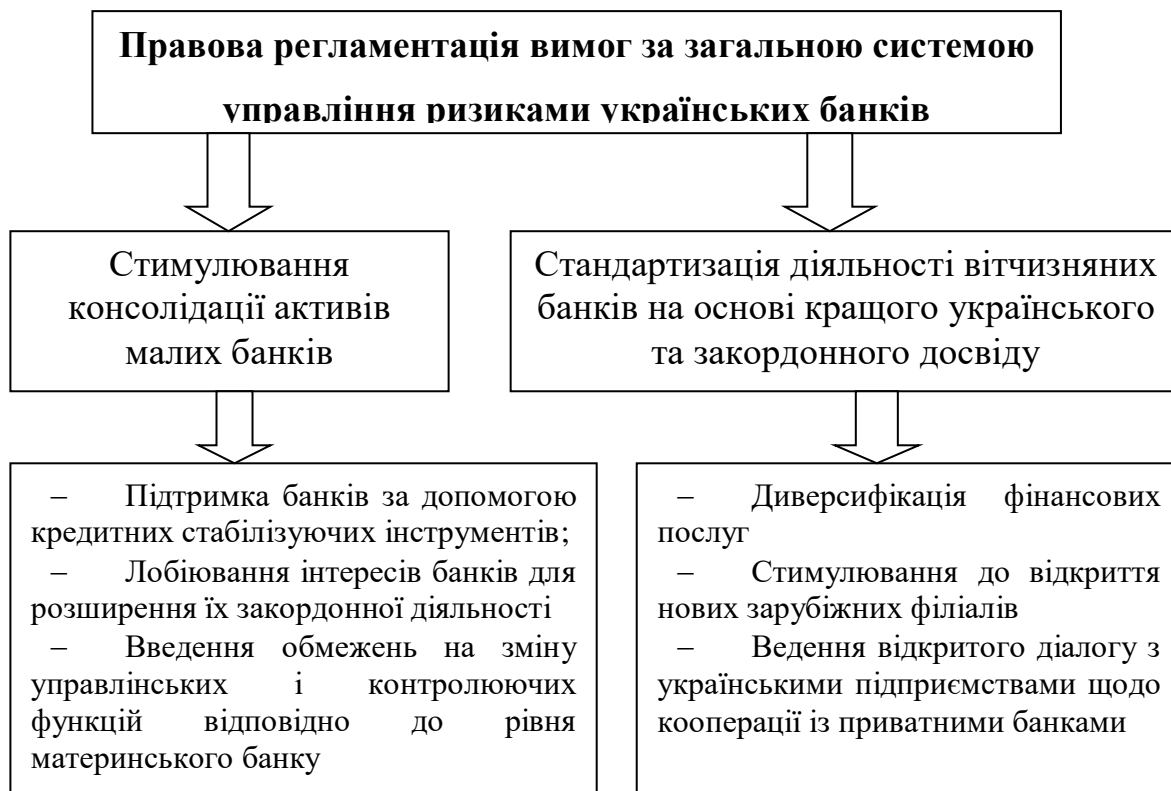

Рис. 3.4 – Інструментарій підвищення конкурентоспроможності українських банків

Джерело: складено автором на основі [4].

При цьому виникає потреба повного завершення формування вітчизняної нормативної бази, яка б закріплювала основи застосування міжнародно-визнаних норм в українській практиці нагляду, з урахуванням принципів, визначених у документі Базельського комітету з питань банківського нагляду, як «Основні принципи ефективного банківського нагляду».

Банківська система все ще потребує радикальних перетворень. Головна проблема полягає в тому, що самі банки не мають серйозних стимулів до нормалізації своєї діяльності.

Можна запропонувати безліч регулятивних новацій, але основні з них пов'язані з вирішенням всього трьох проблем:

- українські банки повинні уміти ідентифікувати пов'язаних з акціонерами банку позичальників,
- правильно оцінювати рівень концентрації ризиків на групу пов'язаних позичальників і правильно оцінювати концентрацію галузевих ризиків, приймаючи до уваги те, що банки завжди зможуть вибудувати такі схеми, що з формальної точки зору НБУ нічого не зможе довести, які б нові норми він не запроваджував,
- банки мають самі реально контролювати поведінку своїх фінансів під впливом потужних економічних стимулів.

В основі вирішення цих проблем лежить введення нового інструменту кредитування, зокрема такого як стабілізаційний кредит. Кредит може бути достатньо великий (наприклад, досягати третини пасивів у разі потреби), але при цьому він надається у формі кредитної лінії, зорієнтованої лише на погашення зобов'язань перед кредиторами та ні на що, крім цього. Кредит надається, таким чином, не в максимально можливому, а лише в реально необхідному розмірі і лише банкам, що зіткнулися з реальною нездатністю розплатитися з кредиторами.

Головними критеріями відбору мають стати гранична зрозумілість усіх операцій банку для регулятора, впевненість регулятора, що у разі неліквідності активи банку збережуть вартість і банк можна буде продати або реструктурувати, забезпечивши повернення коштів. Таким чином, фактично у процедуру відбору включається елемент професійного судження, при цьому НБУ не буде доводити, що даний позичальник насправді афілійований з банком, достатньо буде просто суттєвих сумнівів на цей рахунок. Адже ризики завжди криються в «сумнівних» позичальниках.

Фактично доступ до даної системи не є для банку обов'язковим, але наявність такого доступу є «страховкою від кризи», у тому числі паніки вкладників. Це дуже потужний стимул, причому важливо, що у разі сумнівних операцій акредитацію можна легко втратити.

За своїм ефектом це буде схоже на третє ліцензування банків (після первісної видачі ліцензії та вступу до системи страхування вкладів), причому проведене на постійній основі, а на базі професійного судження. У цьому контексті знайдуть сенс і всі новітні розробки в рамках Базельського комітету, наприклад, інститут «прижиттєвих заповітів»: оскільки банку потрібно розуміти, як він зможе повернути кошти, у процесі акредитації має бути розроблений і такий детальний план.

Ще один важливий фактор – всі банки незалежно від розміру та рейтингів мають право на участь у системі, головне – якість послуг та відповідність потребам споживачів, а не їх кількість [14].

Таким чином, запуск нового інструменту беззаставного кредитування одночасно послужить двом цілям:

- створить для банків потужний стимул самоочищення,
- надасть НБУ серйозний інструмент впливу на банки і одночасно вирішить дві головні проблеми нинішнього беззаставного кредитування,
- кредитування стане доступним для всіх акредитованих банків незалежно від розміру, і одночасно піде ризик надлишкового кредитування з ризиками.

Другим позитивним ефектом буде можливість зниження обсягу добровільних резервів, розширення кредитування, зростання банківського мультиплікатора, підвищення рентабельності банків та зменшення навантаження на традиційні інструменти рефінансування щодо фінансування економіки.

Одночасно мають бути вжиті заходи щодо збільшення частки безготівкового обороту у площині регулювання сфери розрахунків. Наприклад, щодо вимог до обов'язкового прийому платіжних карток підприємствами з певним мінімальним оборотом, переведення всіх виплат фізичним особам у безготівкову форму тощо.

Досягнення всіх цих цілей та реалізація запропонованих заходів можуть зайняти близько двох років, які підуть на розробку нормативної бази, процес

акредитації банків і, звичайно, на те, щоб банки добровільно привели себе у відповідність до нових більш високих вимог регулятора.

Далі розглянемо ключові показники вітчизняної банківської системи, до яких належить ставка рефінансування НБУ, динаміка ставки за депозитами, динаміка міжбанківської процентної ставки, динаміка прибутковості ДКО (державних короткострокових облігацій) та динаміка ставки за кредитами юридичних осіб [17].

Хоча аналіз показників відсоткових ставок демонструє тенденцію швидшої реакції на зміну темпів інфляції, а це означає, що значення ставки рефінансування швидше за номінальне і використовується в основному для розрахунку пені та штрафів між компаніями.

Враховуючи умови економіки України, слід пам'ятати про наявність інфляційного ризику, який полягає у великій ймовірності зниження купівельної спроможності національної валюти та знецінення реальної вартості капіталу, що спричиняє зниження реальних доходів. Цей вид ризику є супутнім всім фінансовим операціям і має постійний характер у схильних до інфляції економіках.

Особливо важливо, що у випадку з інфляційним ризиком, основною небезпекою інфляції є її величина, та її непередбачуваність. Так, за умови визначеності та передбачуваності темпів інфляції, її величину можна врахувати при формуванні інвестиційного проекту та проіндексувати обсяги грошових потоків, таким чином, зменшуючи елемент невизначеності, а, отже, і знизити ризик практично до нульового значення.

До одного з найбільш застосовуваних методів зниження інфляційного ризику відносять включення розміру інфляційної премії до структури майбутнього номінального прибутку від фінансових операцій. У деяких випадках, коли розрахувати приблизний темп інфляції неможливо, заздалегідь перераховують розмір реального доходу за фінансовими операціями в стабільну та конвертовану валюту з наступним зворотним перерахунком за чинним на

момент здійснення фінансової операції валютним курсом національної грошової одиниці.

Наступним методом зниження інфляційного ризику при здійсненні інвестицій може стати застосування низки організаційних заходів, до яких належить процес формування спеціальної мережі інвестиційних банків, створюваних для надання кредитів на пільгових умовах на капітальні витрати на тривалий термін за низькими процентним ставкам, але з умовою обов'язковості контролю за цільовим використанням виданих коштів.

Розглядаючи закордонний досвід з управління інфляційним ризиком, можна відзначити, що казначейством США здійснюється регулювання ціни пропозиції капіталу у вигляді заміни одного свого боргу іншим. Так, борги до запитання замінюються на «короткі» борги і навпаки «короткі» - на «довгі». Слід зазначити, що застосування цього обміну не впливає на співвідношення загального розміру боргу та запасу капіталу, а лише торкається загальної структури боргу, а, отже, і змінює структуру відсоткові ставки. Якщо, на думку інвесторів, один вид боргу гарний заміник іншого, то вони не вимагатимуть значної зміни процентних ставок за цими боргами [45].

Наступним способом, що використовується рядом зарубіжних країн, таких як Канада, Великобританія, Бразилія, Ізраїль, є застосування торговельних облігацій з наростаючою купівельною спроможністю або, як їх називають у Канаді, облігації з реальним доходом, які дорівнюють величині реальної інфляції. Тим не менш, у практиці сучасних фінансових інститутів практично не застосовується пропозиція населенню щодо безризикових варіантів ескалації купівельної спроможності, наприклад при застосуванні банківських програм для оплати освіти дітей чи на старість. Варто зазначити, що застосування таких варіантів боротьби з інфляційним ризиком неможливе без активної участі та допомоги держави.

У сучасних умовах національної економіки проблема ескалації купівельної спроможності стоїть найбільш гостро, внаслідок швидкої та значної зміни цін. А

відсутність облігацій із реальним доходом мінімізує можливість уникнути інфляційного ризику.

Так, за офіційними даними Банку Канади, 30-ти літні облігації з реальним доходом менш доходні, ніж 10-ти літні номінальні облігації, незважаючи на те, що вони мають суттєву різницю у строках погашення. А 3-х місячним векселям вони поступаються за прибутковістю щороку, хоч і за терміном звернення вони «довші» за нього в сотні разів [46].

Таким чином, виходить, що облігації з реальним доходом є найдешевшим цінним папером з числа облігацій, що випускаються казначейством. Однак застосування номінальних облігацій створює неясність по відношенню до реальної вартості відсоткових виплат. По прикладу казначейства надходять приватні компанії та муніципалітети, які отримують допомога держави, вибірково індексуючи свої облігації, що призводить до зростання частки облігацій та з реальним доходом у сукупному боргу.

Частина фахівців вважають, що можливе зниження ставки рефінансування в Україні. Однак, відчутний вплив на національну банківську систему та пропозицію кредитів буде помітно тільки тоді, коли ставка рефінансування буде порівнянною або нижчою величини ставок за кредитами кінцевих позичальників.

Так, ставка рефінансування досі встановлена на рівні вище ставок міжбанківського ринку, а за умови використання наявних інструментів НБУ рефінансування відіграє слабку роль, внаслідок того, що використовувані інструменти кредитування вітчизняних банків мають короткостроковий характер. Відомим є той факт, що останні грають значну роль підтримки банківської ліквідності.

На сьогоднішній день найбільш часто використовуваним міжбанківським інструментом рефінансування є валютні свопи та міжбанківські Депозити. Причому дані операції проводяться регулярно у 66% та 88% банків відповідно [47].

До операцій із заставою цінних паперів та операцій РЕПО регулярно вдаються 29% і 44% кредитних організацій відповідно. Таке незначне

використання даних інструментів пояснюється складнощами виконання нормативних вимог та обліку [47].

Так, одним із ключових інструментів грошово-кредитної політики, який сприяє досягненню її основної мети, є регулювання відсоткові ставки за власними операціями НБУ. У той же, час умови мінливості зовнішньоекономічної кон'юнктури викликають необхідність постійного згладжування існуючого дисбалансу, що виникає між нормованими в національній та іноземній валюті процентними ставками за активами та запобігає додатковому відпливу та приплив капіталу залежно від тенденцій у платіжному балансі, а також утримує на доступному для реального сектора рівні вартість кредитних ресурсів.

Підвищення ролі відсоткових ставок під час здійснення грошово-кредитної політики також сприятиме зниженню рівня використання інструментів рефінансування та зниження рівня ліквідності, що вимагатиме подальших дій щодо підтримки відсоткових ставок на рівні, що сприяє запобіганню відтоку капіталу, але не що перешкоджає кредитуванню реального сектора.

У тому випадку, якщо інфляція й надалі знижуватиметься, розвиватиметься конкуренція в системі фінансового посередництва, а грошово-кредитна та бюджетно-податкова політика, що проводиться, будуть збалансовані за умови зниження ризиків та зростаючої інформаційної прозорості позичальників. Крім того, найімовірніше відбуватиметься поступове зниження ринкових процентних ставок за кредитами, що видаються компаніям, що функціонують у нефінансовий сектор економіки. Щодо диференціації регіональних кредитних ставок, обумовленої відмінностями на рівні ринків банківських послуг та якості їх конкурентного середовища в регіонах і, то воно, мабуть, збережеться.

Далі слід розглянути напрямки впливу величини ставки рефінансування на приплив іноземних інвестицій. Наприклад, американська економіка перебуватиме у стадії спаду, це незначно вплине на інвестиції в українську економіку. Більш того, швидше за все відтоку капіталу зі США та інших розвинених країн не буде, Така тенденція, пояснюється, насамперед тим, що напрями руху капіталу залежать насамперед від величини прибутковості,

пов'язаної з рівнем ризику та темпами зростання економіки, а не від рівня відсоткових ставок. Для України це є головним стримуючим фактором у притоці іноземного капіталу.

Навіть якби українська економіка зростала швидшими темпами, збільшення припливу іноземних інвестицій не сталося б через те, що національні ризики високі, інституційне середовище ще недостатньо розвинене, спостерігаються високі темпи інфляції, що компенсують високу прибутковість та фінансова система не перебуває на прийнятному рівні розвитку. В цих умовах некоректно порівнювати інвестиційну привабливість української економіки та привабливість економіки США. Розвинуті країни відрізняються розвинутою фінансовою інфраструктурою, низькими країнами ризиками та зростанням прибутковості.

Основною особливістю національної монетарної політики є те, що набір застосовуваних урядом інструментів для грошово-кредитного регулювання аж до недавнього часу не відрізнявся особливою різноманітністю [4]. Так, основними такими інструментами були інтервенції НБУ на валютному ринку та застосовувані грошовими владою заходи. Ускладнюючим моментом останніх був той факт, що їх реалізацію здійснювали у різні періоди як за допомогою інструментів НБУ, так і бюджетними засобами.

Наступною особливістю ситуації, що склалася в українській банківській системі, виступає та обставина, що реалізуючи свою політику, НБУ крім двох основних базових показників інфляції та ВВП враховує і коливання обмінного курсу. Однак, слід зазначити, що подібна ситуація характерна для країн, орієнтованих на експорт та мають тих, які мають більшість імпортової складової у споживанні, тобто країн з високим рівнем відкритості економіки. Україну також можна віднести до такої групи країн, а тому і НБУ змушений під час здійснення монетарної політики орієнтуватися як на темпи інфляції, так і значну увагу приділяти обмінному курсу [4].

Тож якщо, НБУ часто заявляє про пріоритет боротьби з високими темпами інфляції, то його ставлення до регулювання курсу залишається більш стриманим, причому здійснюючи обмеження підвищувального тиску на національну валюту

внаслідок різкого підвищення цін на сировинні ресурси НБУ не обмежував зміцнення гривні відповідно до змінної тенденції фундаментальних показників.

Здійснюючи свою грошово-кредитну політику, центральні банки різних країн самостійно обирають той інструмент, який регулює грошову масу найкраще. У тому випадку, коли політика уряду має на меті зміцнення виробництва, розширення доступності кредитування, підвищення зайнятості та збільшення грошової маси, вона є екстенсивною. Її основна перевага полягає в здешевленні грошей за допомогою зниження рівня відсоткових ставок по кредиту, що видаються центральними банками, що призводить до зниження ставок за кредитами комерційних банків для виробників та інвесторів, спрямованих на фінансування виробництва.

Хоча, слід зазначити, що економічна система не завжди може бути готова до використання таких пільгових інструментів. У тому випадку, коли вони не будуть направлені на зміцнення виробництва, може відбутися збільшення цін через збільшення фінансової маси. У цьому випадку центральними банками проводиться рестрикційна грошово-кредитна політика через скорочення випущених додатково грошей та скорочення дефіциту бюджету для запобігання інфляції.

Українські економісти пропонують такий комплекс заходів щодо зниження ступеню ризику залежності від розвитку ТНБ, які схематично представлено на рис. 3.5.

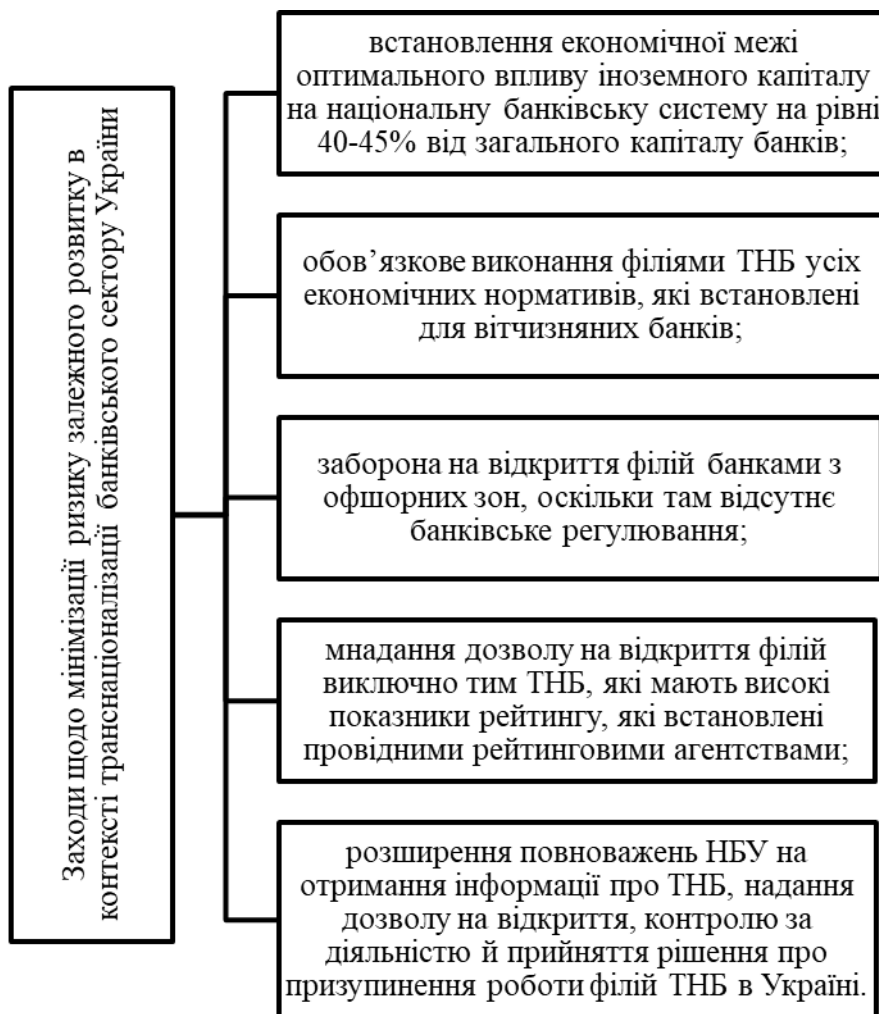

Рис. 3.5- Заходи щодо мінімізації ризику залежного розвитку в контексті транснаціоналізації банківського сектору України

Джерело: авторська розробка.

Під час транснаціоналізації банківського сектору України необхідно уникати надмірної концентрації та монополізації іноземним капіталом на одному з сегментів ринку банківських послуг; забезпечувати належний рівень прозорості джерел зовнішнього інвестування; стимулювати не тільки приплив іноземних коштів до національної банківської системи, але й запозичувати передовий досвід ТНБ, тобто новітній менеджмент, технології ведення бізнесу, нові послуги та продукти заохочували би українські банки підвищувати рівень обслуговування [32].

Відповідно до сучасної ситуації в економіці та банківському секторі України можна сформулювати механізм державного регулювання діяльності ТНБ в

українському банківсько-економічному середовищі, який схематично представлено на рис. 3.6.

Рис. 3.6- Механізм державного регулювання діяльності ТНБ в банківському секторі України

Джерело: складено автором на основі [16, 26].

Підсумовуючи, зазначимо, що участь держави в міжнародних відносинах є передумовою розвитку її економіки. Аналіз світового досвіду показує, що деякі держави обмежують себе від глобального економічного середовища. У таких умов транскордонна співпраця відбувається лише через залучення іноземного капіталу. Зауважимо, що закордонний капітал, що знаходиться на українському ринку повинен сприяти ефективному розвитку вітчизняної економіки.

3.3. Напрями підвищення ефективності діяльності українських банків в умовах конкуренції з боку транснаціональних банків

В останні роки українськими фінансистами широко обговорюється питання про наслідки впливу транскордонного співробітництва, що набирає чинності на фінансові послуги вітчизняної банківської системи. Причому не викликає сумнівів той факт, що посилення ролі контрольованих іноземним капіталом банків на вітчизняному ринку банківських послуг, може послужити поштовхом до значного розвитку національної банківської системи.

До позитивних ефектів від подальшого доступу нерезидентів до вітчизняної банківської системи можна віднести рішення кількох проблем, а саме підвищення конкурентоспроможності українських банків та вирішення проблеми залучення додаткових ресурсів до національного економіки [3].

Існуючі на даному етапі розвитку вітчизняної банківської системи умови та порядок доступу іноземного банківського капіталу значно сприятливіші, ніж у більшості інших країн.

Наступним обмеженням для зарубіжних кредитних інститутів є неможливість відкриття підрозділу без створення дочірніх банків. Зняття такого обмеження спричинить, з одного боку, причину підвищення ступеня доступності, швидкості та комфортності виходу іноземних банків на вітчизняний ринок банківських послуг, а з іншого означатиме жорсткість конкуренції на українському банківському ринку, причому вітчизняні банки виявляться в нерівному становищі порівняно з іноземними філіями.

Крім цього, підзвітність філій іноземних банків податковим та наглядовим органам місцезнаходження головної кредитної організації, створить можливість формування певних переваг проведення частини операцій, через відмінності нормативної бази та умов регулювання банківської діяльності за кордоном та на теренах України.

Отже, визначаючи порядок відкриття підрозділу іноземного банку та режиму його регулювання, слід застосовувати певні заходи, у тому числі [12]:

- укладати угоду про співпрацю НБУ з головним наглядовим органом у країні базування материнської кредитної організації, що відображено у Базельській угоді про основні принципи ефективного банківського нагляду;
- застосовувати стосовно підрозділів іноземних банків норми національного валютного контролю;
- використовувати обмеження діяльності підрозділів за аналогією з обмеженнями, які застосовуються щодо материнських банківських структур.

Підвищення інтересу іноземних банківських структур до здійснення діяльності в Україні залежить не тільки від сприятливого законодавства та інвестиційного клімату, а також від можливостей у виборі та розвитку пріоритетних напрямів їхньої діяльності з метою отримання прибутку.

Першим завданням є фінансове обслуговування економічної діяльності зарубіжних підприємств, які вже є клієнтами материнської банківської установи в інших країнах.

До другого завдання дочірніх банків можна віднести виконання ролі посередника між українськими транснаціональними корпораціями та іноземними кредитними інститутами, через те, що часто потреби перших перевищують можливості вітчизняних банків.

Оскільки розвиток національної банківської системи країни має поступальний характер, що спричиняє значні тимчасові витрати на зростання банківської системи, транскордонні послуги виявилися дієвим механізмом насичення фінансовими засобами економіки країни, але створили потенційні загрози втрати національної банківської системи, що є важливим питанням макроекономічної природи. Для цього необхідно відповісти, якою мірою банківська система країни здатна витримати транскордонні фінансові потоки в умовах наступної лібералізації. На бік підтримки у питанні зняття транскордонних бар'єрів стала низка представників вітчизняного великого бізнесу, які зацікавлені у фінансуванні за нижчими ставками та залученні масштабних інвестицій, що значно перевищують можливості українських банків,

що знаходить свою реалізацію через синдиковане кредитування ТНБ великого бізнесу в Україні. При цьому має місце розгляд шляхів організації подібних угод.

Так, у загальносвітовій практиці відзначається чимала роль представництв ТНБ у ролі посередника у процесі надання транскордонних фінансових послуг та формування клієнтських відносин біля країни-реципієнта.

Ринок синдикованого кредитування приймає більш чіткі обриси останніми роками. Іноземні банки досі займають лідируючі позиції на ньому, хоча частка вітчизняних банків-учасників поступово зростає. Синдиковане кредитування дозволяє залучати необхідну суму, яку неможливо отримати звичайним кредитуванням, а також знижує ризики для позичальників та кредиторів, але, будучи механізмом, як правило, зовнішньоекономічної діяльності, несе втрати з позиції наступного середньострокового відтоку фінансових коштів із країни [46].

Інтереси економіки та збереження економічної безпеки вимагають забезпечення національного суверенітету в банківській галузі при досягненні необхідної інтеграції до глобальної фінансової системи, що вимагає акцентування уваги на питанні удосконалення методів контролю та вироблення уніфікованих рішень щодо організації транскордонних фінансових операцій та формування правових регламентуючих документів, які мають знизити ризики, що виникають у банківській системі в умовах зростаючої фінансової глобалізації.

Відкриваючи дочірній банк, ТНБ може досягти певних конкурентних переваг, до яких насамперед відносяться можливість здійснити невисокі початкові внески до статутного капіталу, а також вибудувати розвиток такого банку із застосуванням норм певної корпоративної культури. Але така стратегія на певному етапі розвитку незмінно призведе до необхідності залучення нових клієнтів і, як наслідок, підвищення розміру статутного капіталу, розвитку інфраструктури та розширення продуктової лінійки. Однак за таких умов розвитку існує можливість не встигнути вчасно, завоювати певні сегменти ринку, тоді як конкуренти вже зайняли більше вигідні позиції, тим більше що довіра приватних та корпоративних клієнтів до вітчизняних зростає, багато великих

кредитних організацій мають розгалужену філіальну мережу в регіонах з вже сформованою клієнтурою.

Не викликає сумнівів той факт, що входження ТНБ на вітчизняний фінансовий ринок пов'язано з низкою юридичних та економічних чинників, які ускладнюють цей процес. До труднощів економічного характеру, крім макроекономічних характеристик економічного розвитку країни відносять [28]:

- підбір відповідного «кандидата», який би оптимально відповідав цілям стратегічного розвитку ТНБ України;
- складності у визначенні справедливої ринкової ціни купованого банку під час проведення незалежної оцінки;
- розбіжність інтересів банку, що купується, щодо частки участі в українському банку та бажання їх власників зберегти у себе контрольний пакет акцій;
- ризик втрати клієнтів та частини кваліфікованого персоналу після появи інформації про заплановану угоду.

Проблема подальшого стратегічного розвитку вітчизняних кредитних організацій є однією з найактуальніших для підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків та розвитку українського фінансового ринку. Так протягом останніх років в умовах значного припливу іноземного капіталу питанням підвищення конкурентоспроможності національних банків, їх недостатнього рівня капіталізації та кредитоспроможності позичальників приділяється особлива увага.

Одним із шляхів спрямованих на вирішення цих питань може стати експансія вітчизняних кредитних організацій межі. Причому вона може проводитися за рахунок кількісних та якісних факторів. Перший передбачає наявність достатніх фінансових показників, таких як величина власних коштів, рентабельність капіталу та валюта балансу для реалізації стратегічних цілей експансії банку зарубіжних країн. Другий фактор характеризується наявністю необхідності надання інтересів та обслуговування великих акціонерів та клієнтів, тобто українських транскордонних корпорацій [6].

Розглядаючи можливість прямої та послідовної експансії вітчизняних банків, найбільш прийнятним варіантом може стати послідовність, яка передбачає стратегічний альянс або кооперацію з банком-резидентом країни, у якій було вирішено зміцнити свою присутність. Так, застосування даної стратегії може відкрити для національних банків можливість виходу на глобальні ринки для реалізації головної мети наявності оперативної банківської одиниці іноземного ринку, яка полягає в обслуговуванні великих корпоративних клієнтів.

Наступним важливим фактором є сумісність фінансових показників партнерів стратегічного альянсу, а отже, їх паритетність. Такий альянс може полягати у двосторонньому обміні частками капіталу, причому не обов'язково мати контрольний пакет акцій.

Далі, ознайомившись із перспективами та умовами роботи на іноземному ринку, український банк може приймати рішення про доцільність та економічну ефективність відкриття своєї дочірньої структури.

Найбільш актуальними проблемами виходу українських банків на іноземні ринки виступає недостатня капіталізація вітчизняних банків та існуючі в країнах законодавчі обмеження на відкриття філій чи дочірніх банків. Так, не всі національні банки володіють достатніми ресурсами для здійснення зарубіжної експансії. Отже, існує взаємозв'язок між виходом вітчизняних банків на іноземні ринки та планами великих національних корпорацій з придбання активів там.

Для реалізації своїх стратегічних перспектив у рамках інтеграційних процесів у світовий фінансовий ринок вітчизняним банкам, перш за все, варто приділити увагу збільшенню своєї присутності у країнах Європи (рис. 3.7).

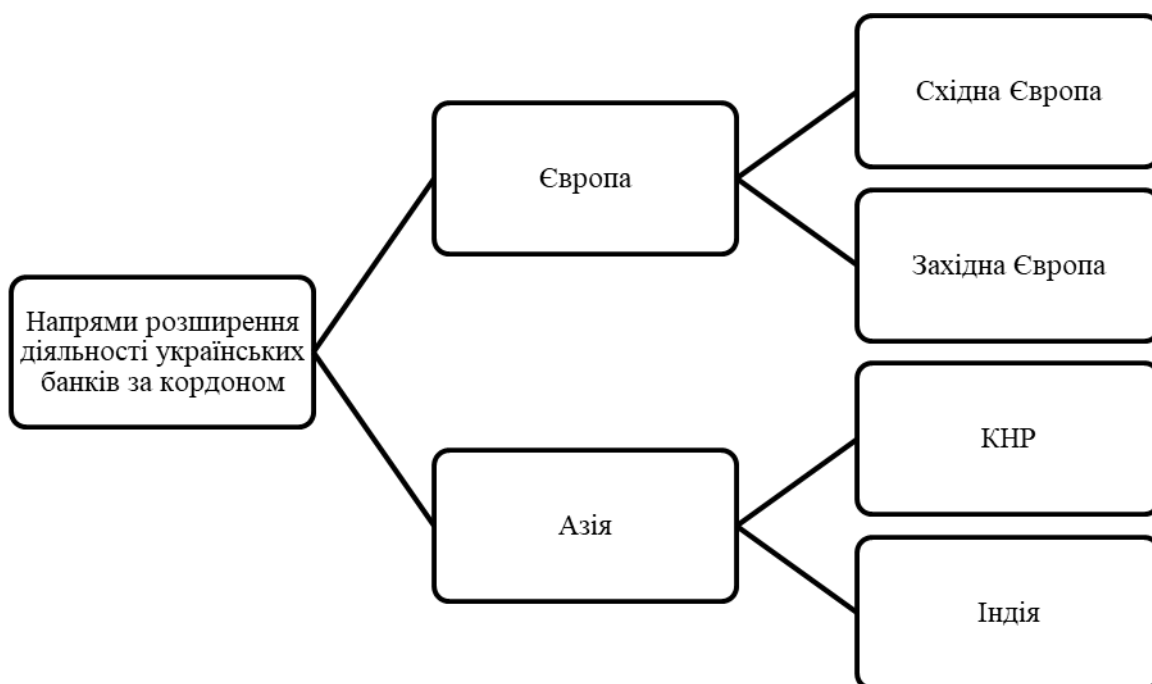

Рис. 3.7- Напрями розширення діяльності українських банків за кордоном
Джерело: складено автором.

Така тенденція зумовлена як географічним фактором близькості цих країн, так і тим фактом, що в цих країнах у різних організаційно-правових формах присутні дочірні структури українських підприємств, які потребують банківського обслуговування. Так само щодо ефективності економічної експансії вітчизняних банків, то банки країн Європи ближчі за своїми макроекономічними показниками.

Ми пропонуємо наступний сценарій експансії національних банків за кордон.

Перший етап. Банком виявляються передумови для за кордон. Тут необхідно визначитися, чи передбачається експансія банку виходячи з цілей його корпоративних клієнтів або банк планує розвивати міжбанківське співробітництво.

Другий етап. Банк визначає цілі та завдання виходу на зарубіжні ринки. Завдання мають бути чітко визначені. Прийняті рішення щодо того, яких клієнтів за кордоном банк планує обслуговувати та які операції здійснювати, впливає на визначення форми присутності банку в іншій країні.

Третій етап. Визначається географічний напрямок експансії.

Четвертий етап. Банком виявляються можливі проблеми експансії. При цьому необхідно враховувати як макроекономічні проблеми (економічна ситуація в країні, де планується присутність, інвестиційний клімат, стан банківської системи і т.д.), так і проблеми, властиві конкретному кредитному інституту (розмір фінансових показників, клієнтська база тощо).

П'ятий етап. Визначаються перспективи географічної експансії відповідно до висновків, зробленими на попередніх етапах.

Шостий етап. Вибирається шлях просування на закордонний ринок: або буде відкрито представництво, філія або дочірній банк (пряма експансія), або банк піде шляхом стратегічного альянсу чи кооперації (послідовна експансія).

Сьомий етап. На останньому етапі приймається рішення про організаційно-правову форму присутності за кордоном у разі вибору прямої експансії або пошук стратегічного партнера у разі послідовної експансії.

З боку держави дієвими заходами підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків, на нашу думку, можуть стати:

- коригування законодавчого регулювання діяльності зарубіжних банків, а також їх філій;
- вдосконалення антимонопольного регулювання;
- стимулювання сумлінної конкуренції за допомогою підтримки фінансової стійкості банків та нагляду.

Для забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків на міжнародному ринку банківських послуг пропонуємо наступні заходи:

- розширення лінійки банківських послуг та подальше підвищення якості обслуговування;
- відкриття іноземних дочірніх організацій, філій та представництв;
- удосконалення банківського нагляду та контролю;
- адаптація національного законодавства до поточних умов функціонування банківських інститутів з урахуванням глобалізації;

- впровадження розвинених банківських технологій з можливостями застосування інтегрованих дистриб'юторських мереж;
- посилення ступеня захищеності інтересів зарубіжних вкладників;
- підвищення рівня ефективності валютного контролю та регулювання;
- боротьба з відмиванням доходів та нелегальним вивезенням капіталу з країни.

Підсумовуючи, зазначимо, що вітчизняні банки в цілому мають можливості для виходу на міжнародні фінансові ринки, проте лише за умови удосконалення чинного законодавства та принципів функціонування внутрішнього банківського сектору.

ВИСНОВКИ

Наростання процесів інтеграції, інтернаціоналізації та глобалізації господарського життя зумовлює як посилення ролі діючих організацій та інститутів, так і створення нових, що, у свою чергу, веде до підвищення рівня централізації фінансових ресурсів, збільшення як їхньої маси, так і обсягів міжнародних фінансових потоків.

Поява нових глобалізаційних факторів, що визначають умови функціонування вітчизняних банків на міжнародному ринку фінансових послуг, викликана зростанням обсягів зовнішньої торгівлі, різницею рівні прибутковості та економічних ризиків, політикою, що розвиваються країн та країн з перехідною економікою, структуризацією та уніфікацією банківського законодавства. Схильність банків до інтерналізації накопиченою у результаті транскордонних операцій інформаційних переваг, прагнення фондувати свої операції в країні депозитами, залученими на її ж території, уніфікація та транспарентність інформаційно-контролюючих процесів функціонування банківських структур пояснюються прагненням банків до підвищення рівня їх конкурентоспроможності як у внутрішньому, і зовнішніх ринках.

Під впливом глобалізаційних факторів, ступеня впливу валютної політики держави та стану валютного ринку українські універсальні комерційні банки, залучаючи західних інвесторів та вітчизняні компанії, використовують можливості глобалізаційних процесів у власних інтересах та є каталізаторами інтеграції національної економіки у світове господарство.

Практика свідчить, що національні комерційні банки та ТНБ можуть бути дієвими акселераторами процесу інтеграції економіки країни у світове господарство, сприяючи об'єднанню ТНК та багатонаціональних корпорацій. Формування банківських мереж дозволяє розвивати інтеграцію лише на рівні первинних структур.

Більшість проблем у процесі дослідження сутності та тенденцій розвитку ТНБ полягають у тому, що вони вважають за краще базуватися у двох-трьох

країнах і, головним чином, зосереджені у США, Японії чи інших розвинених країн. Досі відсутня централізована статистична база, що враховує присутність ТНБ у різних країнах світу.

Розвиток банківської системи в Україні неможливий без урахування впливу економічної глобалізації, вивчення досвіду іноземних банків, стандартизації банківських послуг. Можна виділити фактори, що впливають на діяльність вітчизняних комерційних банків у сфері обслуговування фізичних осіб за умов глобалізації фінансового сектора економіки:

1. Необхідність ухвалення системи міжнародних стандартів.
2. Посилення конкуренції із боку іноземних банків.
3. Закордонна експансія транснаціональних банків переважно спрямована на сектор банківських послуг країн, що розвиваються та країн колишнього соціалістичного співтовариства.
4. Удосконалення системи роботи із ризиками.

Зауважимо, що фактором, що сприяє економічному зростанню вітчизняної економіки, може стати активна інтеграція кредитних організацій у світовий фінансовий ринок через пряму або послідовну експансію українських банків на ринки країн Західної та Східної Європи, Індії та Китаю. Запропоновано сценарій експансії національних банків за кордон, який передбачає 7 послідовних етапів:

1. Виявлення передумов для експансії.
2. Визначення цілей та завдань виходу на зарубіжні ринки.
3. Визначення географічного напрямку експансії.
4. Виявлення потенційних проблем.
5. Визначення перспектив, враховуючи попередні етапи.
6. Вибір шляху просування на зарубіжний ринок.
7. Вибір організаційно-правової форми присутності за кордоном у разі вибору прямої експансії або пошук стратегічного партнера у разі послідовної експансії.

Сьогодні більшість вітчизняних банків асоціюють рішення проблеми підвищення конкурентоспроможності з такими практичними питаннями як

підвищення ефективності, зниження витрат, збільшення диверсифікації ризиків, розширення спектру послуг, що надаються, підвищення рентабельності, завоювання та утримання позицій на ринку. Однак, необхідно відзначити, що можливості пошуку нових банківських інновацій обмежені, через створення лише тимчасових конкурентних переваг. Тож, сучасним банкам необхідно перейти до принципово нових змін у бізнес-моделях ведення банківської діяльності відповідно до викликів глобального середовища.

Таким чином, на основі проведеного дослідження ми можемо запропонувати наступні заходи для підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків на міжнародному ринку банківських послуг:

- розширення лінійки банківських послуг та подальше підвищення якості обслуговування;
- відкриття іноземних дочірніх організацій, філій та представництв;
- удосконалення банківського нагляду та контролю;
- адаптація національного законодавства до поточних умов функціонування банківських інститутів з урахуванням глобалізації;
- впровадження розвинених банківських технологій з можливостями застосування інтегрованих дистриб'юторських мереж;
- посилення ступеня захищеності інтересів зарубіжних вкладників;
- підвищення рівня ефективності валютного контролю та регулювання;
- боротьба з відмиванням доходів та нелегальним вивезенням капіталу з країни.

За таких умов, українські ТНБ матимуть змогу зайняти ті сегменти ринку банківських послуг, у яких є явна конкурентна перевага. Причому однією з основних рушійних сил українських банків під час завоювання нового ринку стане надання банківських послуг транснаціональної корпорації, яка вже є їх клієнтом в іншій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова Л.М. Фактори впливу ТНБ на економіку розвинутих країн світу та країн, що розвиваються. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2016. Вип. 4. С. 3-13.
2. Арбузов С. Г. Банківська енциклопедія/ С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. К. : Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2016. С.24
3. Бездітко Ю. М. Оцінка показників присутності іноземного капіталу у банківській системі України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. № 2 (19). С. 305–314.
4. Васюренко О. В. Банківський нагляд: підручник / О. В. Васюренко, О. М. Сидоренко. К.: Знання, 2015. С.17-18.
5. Білоус О. Г. Глобальні трансформації торгівлі: монографія / О. Г. Білоус, В.І. Власов. Київ: ННЦ ІАЕ, 2018. 227 с.
6. Гамма Т.М. Особливості та перспективи розвитку ринку М&А в Україні. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер: Економіка*. 2016. Вип. 1. С. 106–112.
7. Гой Ю. Ю., Терехух М. І. Діяльність банків з іноземним капіталом в Україні. *Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність: матеріали I Міжнар. наук. конф.*, Вінниця, 19 лист. 2021 р. Вінниця, 2021. Т. 1. С. 42–44.
8. Гордієнко Л. А., Сарана Л. А. Сценарії функціонування банківської системи України в умовах пандемії COVID-19. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2021. №29. С. 75–81.
9. Долінський Л. Б. Кредитно-інвестиційна діяльність банківських установ: теорія, методологія, практика : монографія / Л. Б. Долінський. – Чернігів. : ЧНТУ, 2019. 390 с.

10. Закон України «Про банки і банківську діяльність». Редакція від 17.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (Дата звернення: 10.11.2022)

11. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» від 22.09.2011. Редакція від 21.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3795-17> (Дата звернення: 10.11.2022)

12. Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" від 30.10.1996 № 448/96 ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення: 11.11.2022)

13. Запотічна Р. Сучасні особливості кредитної діяльності ТНБ в умовах боргової економіки. *Вісник Маріупольського дер-жавного університету. Серія: Економіка*. 2020. Вип. 19. С. 56–65.

14. Зелінська О. М. Оцінка ролі та впливу ТНБ на світову економіку в умовах фінансової глобалізації. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18(1). С. 132-139.

15. Іващук О. О. Транснаціональні операції злиття і поглинання / О. О. Іващук.– 2019. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/23197/1/Іващук%20О.О.pdf>. (Дата звернення: 10.11.2022)

16. Іваніцька М. О., Драган О.О. Іноземний капітал у банківській системі України. *Наукові пошуки молоді у XXI столітті: матеріали наук.-практ. конф. магістрантів*, м. Біла церква, 18 лист. 2021 р. Біла Церква, 2021. С. 32–34.

17. Кавецький Я. О. Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України. *Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Одеса, 4 трав. 2018 р. Одеса, 2018. С. 21–23.

18. Кулиняк І. Банки з іноземним капіталом: рейтингування та роль у забезпеченні сталого розвитку фінансового сектору України. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2018. № 3. С. 36–50.

19. Котляр А. Б. Особливості впливу транснаціональних банків на національний банківський сектор URL: http://bsfa.edu.ua/files/konf/22032013/s1/Kotljars_Motoma.pdf (Дата звернення: 8.11.2022)
20. Левицька А. В. Ринок злиття та поглинання як індикатор інтеграційних процесів. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2019. № 2 (42). С. 43-52.
21. Максименко І.Я. Злиття та поглинання як інструмент інноваційного розвитку: стан та перспективи в Україні . *Економічний вісник*. 2018. № 2. С. 43-50.
22. Москаленко, Б. А. Детермінанти підвищення інвестиційного потенціалу національної економіки : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Суми, 2021. 232 с.
23. Огляд банківського сектору. Лютий 2021 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2021-02.pdf?v=4 (Дата звернення: 10.11.2022)
24. Офіційна сторінка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua> (Дата звернення: 10.11.2022)
25. Офіційна сторінка світового банку. URL: <https://www.worldbank.org> (Дата звернення: 4.11.2022)
26. Офіційний сайт міністерства фінансів України. URL: <http://www.index.minfin.com.ua> (Дата звернення: 4.11.2022)
27. Панікар Г. Ю. Трансформація міжнародних валютнофінансових та кредитних відносин в умовах поширення технології блокчейну та криптовалют / Герман Юрійович Панікар // Нові форми грошей та фінансових активів: становлення, перспективи, ризики. 2018. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/news/zbir2018.pdf (Дата звернення: 4.11.2022)
28. Пенська І.О. Особливості впливу ТНК на економічний розвиток України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. №3(80). С.114–124.
29. Побоченко Л. М. Регіональний розподіл світового ринку процесів М&А. *Стратегія розвитку України*. 2017. №1. С. 70–78.

30. Побоченко Л. М. Сучасні тенденції розвитку процесів злиття та поглинання в глобальному бізнес-середовищі. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2018. №1. С. 131–142.
31. Постанова Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями // Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (Дата звернення: 1.11.2022)
32. Прямі іноземні інвестиції // Мінфін. 2021. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2020/>. (Дата звернення: 1.11.2022)
33. Прасолова С. П. Порівняльна оцінка конкурентної позиції вітчизняних та іноземних банків на ринку України: актуальні аспекти. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2021. Вип. №1 (102) С. 51–60.
34. Приказюк Н., Сацюк М. Банки з іноземним капіталом в Україні: суперечності та перспективи розвитку. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 1. Частина 1. С. 183–191.
35. Пшик Б. І., Качмар С. І. Становлення і розвиток інвестиційного банкінгу в Україні : монографія. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. 226 с.
36. Ринок угод зі злиття та поглинання в Україні скорочується // *Бізнес*. – 2021. – URL: <https://www.business.ua/uk/node/11803> (Дата звернення: 10.11.2022)
37. Рогач О. Теорії міжнародного бізнесу: Підручник. ВПЦ Київський Університет, К., 2018 . 687 с.
38. Самойленко В. Здійснення угод М&А у сучасній Україні / В. Самойленко, О. Квят. // *Юридична газета*. 2018. №25. С. 26–27.
39. Транснаціональні корпорації/ І.О. Давидова, К.Ю. Величко, О.І. Печенка. Харків: Видавництво «Форт», 2018. 175с.
40. Хаустова В. Є., Колодяжна Т. В.: Вплив процесів злиттів і поглинань на конкурентоспроможність економіки в умовах глобалізації : монографія. Харків : Лібуркіна Л. М., 2019. 416 с.

41. Циганова Н.В. Консолідація банківського сектору у конкурентному середовищі : монографія. Київ: КНЕУ, 2020. 422 с.
42. Шевченко Л.С. Злиття і поглинання в юридичному бізнесі: економічний аспект проблеми. *Економічна теорія та право*. – 2017. № 1 (28). С. 88-97.
43. Шелудько С. Оцінка впливу валютного регулювання на кредитну діяльність банків України. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. С. 163–167.
44. Шульга К.Д. Проблеми та перспективи розвитку консолідаційних процесів та шляхи підвищення їх ефективності у банківському секторі України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 25-2. С. 136-139.
45. Щуревич О. І. Проблеми функціонування та регулювання банків з іноземним капіталом в Україні. *Стратегія економічного розвитку України*. 2016. № 38. С. 97–109.
46. 2020 review: Top 10 fintech and bank M&A deals // Fintech Futures. 2020. Access: <https://www.fintechfutures.com/2020/12/top-10-fintech-andbank-ma-deals-of-2020/>. (Дата звернення: 1.11.2022)
47. Bloomberg Global M&A Legal League Tables FY 2020 // Bloomberg. 2021. URL: <https://www.bloomberg.com/pressreleases/2021-01-04/bloomberg-global-m-a-legal-league-tables-fy-2020>. (Дата звернення: 4.11.2022)
48. Global foreign direct investment fell by 42% in 2020, outlook remains weak // UNCTAD. 2021. Access: <https://unctad.org/news/globalforeign-direct-investment-fell-42-2020-outlook-remains-weak>. (Дата звернення: 4.11.2022)
49. Fintech M&A 2020 Deal Tracker: Worldline inks \$8B megamerger // S&P Global. 2020. Access: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-newsheadlines/fintech-m-a-2020-deal-tracker-worldline-inks-8b-megamerger-57141284>. (Дата звернення: 1.11.2022)

50. Osinski M., Selig P. M., Matos F., Roman D. J. Methods of evaluation of intangible assets and intellectual capital. *Journal of Intellectual Capital*. 2017. 18(3), P. 470–485. (Дата звернення: 4.11.2022)

метадані

Заголовок

Експансія транснаціональних банків

Автор

Щербаков Олег Костянтинович

Науковий керівник

доц. Загарій В. К.

підрозділ

кафедра міжнародної економіки

Перелік можливих спроб маніпуляцій з текстом

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про **МОЖЛИВІ** маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		6
Білі знаки		4
Парафрази (SmartMarks)		167

Обсяг знайдених подібностей

Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

16035

Кількість слів

130077

Кількість символів

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

**РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
В НОВИХ РЕАЛІЯХ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН**

Збірник матеріалів

**Студентської науково-практичної
Інтернет-конференції**

**м. Київ,
7 грудня 2022 р.**

**КНУТД 115 РОКІВ КИЇВ
2022**

Щербаков О.К.

«ЗЕЛЕНИЙ КУРС» ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Глобальні екологічні проблеми перевели вектор економічного розвитку України на «зелене» русло. При розробці глобальних імперативів державної політики щодо забезпечення інноваційного розвитку в умовах перехідної економіки актуальними стають питання продуктивності, відновлюваності та забезпечення сталості розвитку, і це основний концептуальний вимір комплексу пропозицій, який можна використати для втілення практичного механізму державного регулювання у рамках Концепції зеленого розвитку.

Зелений розвиток тяжіє до так званої інноваційної багатоплановості, яка стосується всіх сфер людської діяльності і особливо агропромислового виробництва, сільської місцевості. Кластеризація, або кластерна модель

110

інноваційного розвитку агропромислового виробництва регіону на засадах зеленого розвитку, певною мірою є панацеєю від деструктивних дій людини у фокусі раціоналізації використання сільськогосподарських ресурсів.

Концепція та практична реалізація принципів зеленого розвитку повинна мати міцну ідеологічну та інституційну основу. При використанні положень зеленого розвитку має бути реалізована концепція поширення інновацій, тобто мають запроваджуватися вже відомі у світі інновації, які прискорять процес переходу промисловості до моделі сталого розвитку. Це найреальніший шлях, найкоротший, найефективніший.

Важливим у контексті зеленого розвитку є практична підтримка підприємницької ініціативи, інноваційних форм економічної діяльності. Для цього достатньо ресурсів, необхідно лише створити сприятливе інституційне середовище та стабільну державну підтримку [1, с. 86-94; 2, с. 70].

Перспектива реалізації концепції зеленого розвитку у багатофункціональності – креативне поєднання сільськогосподарської діяльності, переробної, біоенергетики та несільськогосподарської діяльності, пов'язаної з агропромисловими підприємствами та розвитком сільських територій.

Реалізація зеленого розвитку докорінно змінює економіку, з'являються нові галузі та нові бізнес-моделі. Зв'язок між економічним зростанням з одного боку та споживанням ресурсів, забрудненням і викидами парникових газів з іншого руйнується [4, с.287].

Для зменшення нерівності в економіці внаслідок переходу до нової моделі розвитку необхідно мінімізувати прямі державні витрати та акцент на стимулюванні приватних інвестицій у «зелені» сектори, а також забезпечити перерозподіл субсидій із секторів викопного палива та ядерної енергетики на користь відновлюваної енергії.

Сьогодні також доступний формат децентралізації, який дозволяє інституційне відокремлення регіональної моделі з відповідною ідентифікацією ресурсів відповідно до спектру зеленого розвитку. Відповідно до концепції «Зеленої економіки» перед українською економікою виникають нові можливості, які пов'язані з такими ефектами:

- забезпечення сталого, відновлюваного розвитку економіки, суспільства та природи в регіоні;
- економічне зростання та інновації;
- покращення екологічної складової та забезпечення дбайливого ставлення населення до навколишнього середовища;
- впровадження ресурсозберігаючих технологій виробництва та переробки сільськогосподарської продукції;

- розвиток виробництва та інфраструктури для використання відновлюваних джерел енергії, за рахунок чого підвищиться рівень енергетичної безпеки.

111

Таким чином, принципи та пріоритети зеленого розвитку при належній реалізації забезпечать стабільність, конкурентоспроможність та комплексне задоволення суспільних та особистісних потреб.

Зелений розвиток є одним із ключових фактів практичної реалізації концепції сталого, відновлюваного процвітання, інструментом досягнення енергетичної незалежності. В організаційному плані інновацій необхідно використовувати досвід передових країн для забезпечення поступового та грамотного зеленого розвитку[3, с.6].

Враховуючи євроінтеграційні зусилля України та розуміючи необхідність використання «Зеленого курсу» як інструменту стимулювання економічного розвитку, вже зараз необхідно прислатися до нової «зеленої» політики ЄС шляхом прийняття відповідного законодавства та затвердження державних програм.

Існуючі програми оголошеного «Зеленого курсу» все ще мають рамковий характер і тому мають бути опрацьовані та конкретизовані. Вищезазначене визначає напрямок подальших досліджень, пов'язаних із розробкою відповідних механізмів публічного менеджменту та публічного адміністрування у сфері зеленого розвитку України.

Список літератури:

1. Гайдуцький І. П. Інвестування низьковуглецевої економіки: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: Інформаційні системи, 2014. 373 с.
2. Галушкіна Т. П., Костецька К. О. «Зелена» економіка в секторальній моделі розвитку. Економічні інновації. 2012. Вип. 48. с. 68-77.
3. Дороніна І. І. Запровадження «зеленого курсу» як інструменту системних змін для сталого розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020 р., №11, 7 с.
4. Пищенко О. В. Імперативи розвитку «зеленої економіки» в аграрному секторі. Вісник Хмельницького національного університету 2020, № 2, с. 286-290.
5. V.Apalkova, S.Tsyganov, T.Chernytska, N.Meshko, N.Tsyganova, Evaluating the economic and ecological effects of investment projects: a new model and its application to smartphone manufacturing in Europe. Investment Management and Financial Innovations. Volume 18, Issue 4. LLC "CPC "Business Perspectives", 2021. P. 252-265. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18\(4\).2021.22](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18(4).2021.22)

